

Hospodaření žáků s finančními prostředky

Bc. Michaela Indrová

Diplomová práce
2011

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Michaela INDROVÁ**

Osobní číslo: **H09219**

Studijní program: **N 7501 Pedagogika**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Hospodaření žáků s finančními prostředky**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti finanční výchovy.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvantitativního výzkumu zaměřeného na hospodaření žáků s finančními prostředky na druhém stupni ZŠ.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

EYR, L., EYR, R. Jak naučit děti hodnotám. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-275-1.

HUBINKOVÁ, Z. a kol. Psychologie a sociologie ekonomického chování. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1593-3.

LANIADO, N. Děti a peníze. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-671-3.

MATĚJČEK, Z. Rodiče a děti. Praha: Avicem, 1989.

VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie I.: Dětství a dospívání. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Karla Hrbáčková, Ph.D.**

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **19. ledna 2011**

Termín odevzdání diplomové práce: **29. dubna 2011**

Ve Zlíně dne 19. ledna 2011

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně ..27.4.2011.

.....Indrova Michaela.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevýdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá hospodařením žáků s finančními prostředky a je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části jsou uvedeny informace týkající se peněz, psychologických teorií, finanční výchovy a způsobů získávání peněz. Pozornost je věnována také finanční gramotnosti a několika málo knihám, které se touto problematikou zabývají. Praktická část je zaměřena na zkoumání rozdílů v hospodaření žáků s finančními prostředky na druhém stupni základní školy.

Klíčová slova: peníze, děti, výchova, finanční gramotnost

ABSTRACT

This thesis deals with the way students manage their finances and is divided into a theoretical and a practical part. In the theoretical part information is included relating to money, psychological theory, financial education and methods of attaining money. Attention is also paid to financial literacy and several smaller books, which deal with this topic. The practical part is focused on researching the differences in the way students manage their finances at the second level of primary school.

Keywords: money, children, education, financial literacy

Děkuji vedoucí diplomové práce Mgr. Karle Hrbáčkové, Ph.D. za cenné rady, pomoc a připomínky, které mi poskytla při psaní této práce.

Děkuji také všem blízkým, kteří mi byli oporou.

“Peníze nemají žádnou hodnotu - samy se neutratí. Vše závisí na schopnosti toho, kdo utrací.”

Ralph Waldo Emerson

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 PENÍZE	12
1.1 PENÍZE A JEJICH VÝVOJ	12
1.1.1 Funkce peněz	12
1.2 PSYCHOLOGICKÉ POJETÍ PENĚZ	13
1.2.1 Psychoanalýza	14
1.2.2 Operantní behaviorismus	14
1.2.3 Výměnná teorie zdrojů	15
1.2.4 Piagetovská psychologie	16
2 VÝCHOVA K FINANČNÍ GRAMOTNOSTI	17
2.1 PSYCHOLOGICKÝ VÝVOJ V OBDOBÍ RANÉ ADOLESCENCE	17
2.2 FINANČNÍ VÝCHOVA	18
2.3 PENÍZE JAKO NÁSTROJ FINANČNÍ VÝCHOVY	20
2.3.1 Výplata/odměna	21
2.3.2 Kapesné	21
2.3.3 Peníze na požádání	23
2.3.4 Společná pokladna	23
2.3.5 Práce - vydělávání	24
2.3.6 Mimořádné peníze	24
3 FINANČNÍ GRAMOTNOST	26
3.1 VYMEZENÍ POJMU FINANČNÍ GRAMOTNOST	26
3.1.1 Standardy finanční gramotnosti	28
3.2 UČEBNICE A KNIHY K ROZVÍJENÍ FINANČNÍ GRAMOTNOSTI	29
II PRAKTICKÁ ČÁST	32
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	33
4.1 CÍL VÝZKUMU	33
4.2 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	34
4.3 POJETÍ VÝZKUMU	37
4.4 VÝZKUMNÝ VZOREK	37
4.4.1 Profil respondentů	37
4.5 VOLBA VÝZKUMNÝCH TECHNIK	40
4.6 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	40
5 ANALÝZA A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	41
5.1 VYHODNOCENÍ VÝZKUMU	75
ZÁVĚR	77
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	78
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	80
SEZNAM GRAFŮ	81
SEZNAM OBRÁZKŮ	83
SEZNAM TABULEK	84

SEZNAM PŘÍLOH.....	85
---------------------------	-----------

ÚVOD

Lidská touha po bohatství je stará jako lidstvo samo. Sen o bohatství má svůj odraz v pohádkách, snech a v dnešní době také v poněkud pochybných soutěžích. S penězi se setkáváme dnes a denně, bereme je jako běžnou součást našeho života. Stávají se nenápadným spojovacím článkem mezi mnoha neznámými lidmi. Peníze k nám přicházejí a zase odcházejí, kolují a obíhají, mění svou podobu i hodnotu. Mohlo by se zdát, že se s nimi dokonale známe. Opak je ale mnohdy pravdou. Jsou to právě peníze, kvůli kterým se lidé dostávají do těžkých životních situací a není to pro jejich nedostatek, ale právě díky nevědomosti a špatným finančním rozhodnutím, která už většinou nejdou vzít zpátky.

Umět dobře hospodařit s penězi nabývá proto stále většího významu při výchově mladé generace, kterou je potřeba naučit žít ve světě peněz a zajistit jí tak lepší budoucnost bez dluhů a nesplacitelných úvěrů. Zařazením výuky finanční gramotnosti do rámcových vzdělávacích programů se k této potřebě připojilo také MŠMT.

Cílem diplomové práce je zabývat se hospodařením žáků s finančními prostředky. V teoretické části se věnuji základním pojmům a znakům souvisejících s touto problematikou. V první kapitole definuji peníze a jejich funkce a uvádím několik psychologických teorií, které poskytují vysvětlení možného vzniku ekonomického chování lidí. V druhé kapitole se zabývám finanční výchovou a různými způsoby získávání peněz u dětí. V třetí kapitole vymezuji pojem finanční gramotnost, popisuji její složky a následně i standardy. Kapitulu a tím i celou teoretickou část uzavírám výčtem a krátkou charakteristikou několika knih, které se problematice finanční gramotnosti věnují.

Praktická část obsahuje kvantitativní výzkum zabývající se rozdíly v hospodaření žáků s finančními prostředky. Pomocí dotazníku určeného žákům 6. a 9. tříd nacházím odpovědi na výzkumné otázky a dospívám tak k závěrům.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 PENÍZE

O penězích se mezi lidmi mluví převážně ve zlém. Peníze rozdělují lidi na chudé a bohaté, jsou příčinnou lakomství a chamtivosti, brání lásce. Kvůli penězům se zrazuje, vraždí a nenávidí se sourozenci. Má se za to, že peníze lidi kazí, že jsou zdrojem závidění a zášti. Ve skutečnosti však patří peníze k největším objevům lidstva. Bez nich bychom totiž uvízli na úrovni primitivních národů (Holman, Pospíchalová, 2001). Jak dodává Ježek (2002), peníze jsou právem považovány za jednu z největších vymožeností, které kdy přispěly k lidské svobodě a blahobytu.

Peníze samy o sobě ale nemají žádnou hodnotu, slouží pouze jako prostředek k dosažení nějakého účelu – naplnění života, radosti, požitků atd. Vlastnění tohoto prostředku může znamenat nezávislost, pocit soběstačnosti, moci, svobody, a to nejen ve smyslu rozhodování o uspokojení vlastních i cizích potřeb. V případě, že člověk tyto prostředky nemá, stává se na někom závislý (Hubinková a kol., 2008).

1.1 Peníze a jejich vývoj

Velká ekonomická encyklopedie (1999, s. 517) definuje peníze jako „jakékoliv aktivum, které je všeobecně přijímáno při placení za zboží a služby nebo při úhradě dluhu.“

Běžnými příklady peněz jsou mince a papírové bankovky. Od svého vzniku až do současnosti nabývaly peníze ale řadu dalších podob. Jako prostředek směny se historicky nejdříve objevily ve formě různého zboží, jako byl např. dobytek, kožešiny, mušle, olej, cigarety, stříbro a zlato. S přibývajícím potřebou dané ekvivalenty dělit, násobit a uchovávat, zůstaly pouze zmíněné drahé kovy, z kterých následně vznikly první peníze a ty se vyvíjely až do současné podoby. V dnešní době mohou být peníze i nehmotné, kromě zmíněných mincí a bankovek na sebe berou podobu šeků, platebních karet, akcií, dluhopisů nebo „jen“ číslic na bankovním účtu (Hubinková a kol., 2008).

1.1.1 Funkce peněz

Otázku proč lidé používají peníze a jaký význam mají pro naši civilizaci, nám mohou objasnit jejich hlavní funkce. Frank, Bernanke (2003) se spolu s jinými autory shodují na třech základních funkcích a sice: peníze jsou prostředkem směny, mohou sloužit jako zúčtovací jednotka a také uchovávat hodnotu.

Funkce peněz jako **prostředek směny** je bezesporu nejdůležitější. Bez peněz bychom neustále hledali někoho, s kým bychom mohli uskutečnit naturální směnu, tedy výměnu zboží za zboží. Díky penězům mohou lidé svůj výrobek směnit za peníze a ty pak použít na nákup toho, co si od ostatních přejí. Dvojí shoda potřeb už není tedy zapotřebí.

Peníze, sloužící jako **zúčtovací jednotka**, jsou hlavním nástrojem pro měření hodnoty věcí. Stejně jako měříme váhu v kilogramech, měříme hodnotu v penězích. Hodnoty věcí vyjádřené ve společné zúčtovací jednotce nám pak umožňují jejich snadné srovnávání.

Ve své třetí funkci, jako **uchovatel hodnoty**, jsou peníze cestou k uchování bohatství. Umožňují nám prodat zboží dnes a utržené peníze schovat na pozdější dobu, až je budeme potřebovat. V současnosti lidé uchovávají své bohatství převážně ve formě akcií, dluhopisů nebo nemovitostí (Frank, Bernanke, 2003).

Simmel (In Noveský, 2009, s. 31) uvádí kromě výše zmíněných základních funkcí peněz ještě několik dalších:

- „umožňují dělbu produkce,
- nevyhnutelně lidi vzájemně spojují, protože každý teď pracuje pro druhého,
- peníze vytvořily pro všechny lidi širokou rovinu společných zájmů,
- připravily půdu pro bezprostřední vzájemné porozumění,
- peníze také přinesly rovnost pravidel,
- i díky penězům se otevřel široký prostor individualitě a pocitu vnitřní nezávislosti“.

1.2 Psychologické pojetí peněz

Ekonomové se důležitosti peněz věnovali a věnují dosti podrobně. Svědčí o tom rozsáhlé teoretické úvahy a výzkumy. Avšak psychologové se tímto tématem moc nezabývají. Neexistuje tedy žádné ucelené teoretické pojednání o penězích (Lea a kol., 1994). Proto bych chtěla zmínit alespoň základní koncepce psychologických teorií peněz, které jsou k dispozici. Lea a kol. (1994) ve své knize „Psychologie ekonomického chování“, z které budu následně vycházet, uvádí čtyři: psychoanalýzu, operantní behaviorismus, výměnnou teorii zdrojů a piagetovskou psychologii.

1.2.1 Psychoanalýza

Psychoanalytický přístup se pojí se jménem Sigmunda Freuda, který svou teorii peněz popsal v krátké práci z roku 1908, kterou později rozvinul především Ferenczi. Podstatou psychoanalytické teorie je tvrzení, že výkaly jsou prvním majetkem malého dítěte a zároveň i jednou z prvních „hraček.“ Dítě jimi získává moc nad rodiči – z vhodné defekace mají radost, nevhodná defekace vyvolává zlobu, a jako „hračku“ ji má sklon tvarovat a lisovat. Tyto dva aspekty análního chování se během dospívání tvořením reakcí transformují na finanční chování. Šetrnost je tedy spojena s radostí hromadit výkaly (první dětské úspory) a utrácení peněz vzniká z radosti je uvolňovat.

Freudova teorie dále vysvětluje povahu věcí používaných jako peníze, protože přitažlivost peněz má původ v přitažlivosti výkalů. Dítě postupně zjišťuje, že je zakázáno hrát si s výkaly a tak se u něj začne vyvíjet odpor k jejich zápachu. Začne si tedy postupně hrát s blátem, pak přejde k písku, dále postupuje k malým kamínkům, předmětům (kuličky, knoflíky) až konečně k penězům. Radost z výkalů se tak přemění v radost z peněz, které nejsou podle Ferencziho (In Lea a kol., 1994, s. 416) „nic jiného než dehydrovaná špína bez zápachu, která byla přetvořena tak, aby se leskla“.

Anální teorie tedy rozpoznává původní motivy některých forem ekonomického chování (šetření, utrácení) a symbol výkalů nám může pomoci vysvětlit některé iracionality v našem chování vůči penězům (Lea a kol., 1994).

1.2.2 Operantní behaviorismus

Skinnerův operantní behaviorismus vychází z teorie učení I. P. Pavlova, který se zabýval klasickým podmiňováním. Ten na svých pokusech se zvířaty ukázal, jak původně neutrální podnět může nabýt významu ve spojení s významovým (neboli „nepodmíněným“) podnětem. Libovolný podnět se může stát podmíněným posilovacím podnětem, pokud se nejlépe krátce potom použije již existující („nepodmíněný“) posilovací podnět, jako je potrava. Ve svých experimentech používal jako podmíněné posilovací podněty nejčastěji záblesky světla nebo zvuky, ale lze použít i symboly.

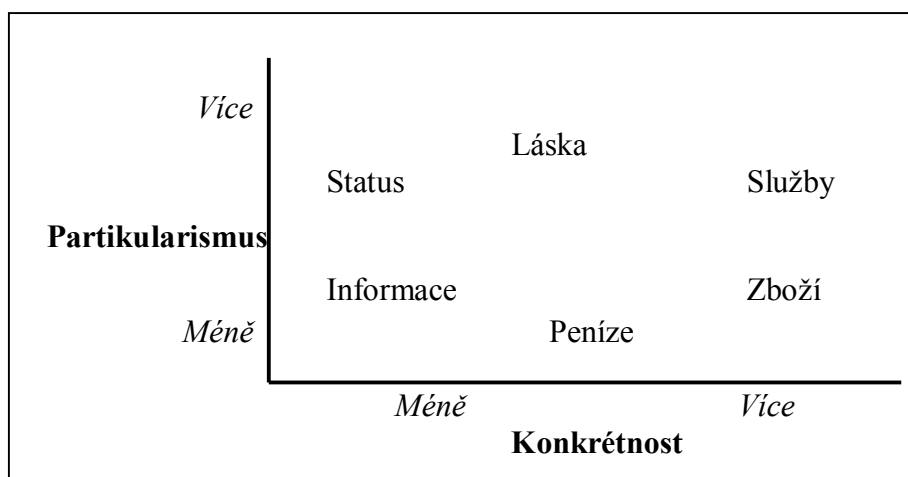
Skinner poukazuje na zásadní podobnost mezi zvířetem, jež bylo cvičeno reagovat na symbolické posilovací podněty, a člověkem, který pracuje za peníze vydávané potom za potravu. Podle něj „nejsou peníze nic jiného než zevšeobecněný podmíněný posilovací

podnět. Jsou symbolem, který nemá spojitost pouze s potravou, ale s nesčetnými druhy zboží, které má funkci nepodmíněného posilovacího podnětu“ (Lea a kol., 1994, s. 417).

Zjednodušeně můžeme říci, že Skinnerův operantní behaviorismus bere peníze jako posilující podnět, který posiluje naše ekonomické chování, které děláme ze zvyku. Důležité je však dodat, že tato teorie nebyla nikdy zcela ověřena, jelikož experimenty se zvířaty, kde bylo použito symbolů jako *zevšeobecněných* podmíněných posilovacích podnětů, téměř neexistují (Lea a kol., 1994).

1.2.3 Výměnná teorie zdrojů

Další psychologickou teorií, která se zabývá problematikou peněz, je Foaova výměnná teorie zdrojů, podle které se mohou lidé navzájem odměňovat tak, že používají několik hlavních zdrojů (lásku, status, peníze, informace, zboží a služby), a to podle dvou dimenzí – míry partikularity a míry konkrétnosti (viz obr. 1).

Obrázek 1 - Analýza zdrojových tříd podle Foa (In Lea a kol., 1994)

Zdroj, který se nachází vysoko v partikularismu, lze pokládat za zdroj, jehož hodnota závisí ve značné míře na jednotlivých lidech zapojených do výměny. Např. láska je vysoce partikulární – vázaná na lidi, na rozdíl od peněz, které jsou v této dimenzi nízko.

Zdroj, který leží vysoko v konkrétnosti, představuje něco hmatatelného, jako je zboží v obchodech nebo oprava střechy. Naopak zdroj ležící v konkrétnosti nízko, je abstraktnější a směřuje se více symbolicky (peníze jsou uprostřed této dimenze).

Podle Foa (In Lea a kol., 1994) má analýza zdrojových tříd pomoci vysvětlit, která výměna je vhodná. Čím jsou si tedy uvedené zdroje v dimenzích podobnější, tím je jejich vzájemná

výměna vhodnější. Proto platit za lásku penězi je nepřijatelné, ale směňovat peníze za služby a zboží je rozumné.

1.2.4 Piagetovská psychologie

Sám Piaget se vývojem ekonomického chování u dětí nezabýval, ale spousta vědců použila jeho teoretický přístup při zkoumání tohoto problému. Použitím podobných strategií dospěli tito vědci k podobným závěrům o ekonomické socializaci. Všichni popisují řadu stádií (v rozmezí 3-9), kterými musí dítě projít při osvojování si světa peněz. V počtu stádií se vědci sice rozcházejí, ale naznačené procesy jsou ve všech případech stejné.

V počátečním stádiu dítě ještě nechápe úlohu peněz při transakci. Ví, že je nutné použít peníze, ale chápe tuto nezbytnost jako rituál nebo morální imperativ. Dítě nemá osvojen pojem výměny. Ve střední etapě už dítě chápe okamžitou výměnu, ale není schopné pochopit ekonomický systém ani dělitelnost peněz. Strauss (In Lea a kol., 1994) tuto fázi demonstruje na jednoduchém příkladu. Dítě si chce koupit cukroví, které stojí 5 Kč. Má ale jen desetikorunu a myslí si tedy, že cukroví nelze koupit. V závěrečném stádiu již dítě rozumí všem druhům výměny s použitím peněz. Chápe fungování hlavních pojmů finančního systému – jako zisk, investice apod. (Lea a kol., 1994).

Davis, Taylor (In Riegel, 2007, s. 107) také sdílí piagetovské pojetí fází kognitivního vývoje. Jsou přesvědčeni, že všechny děti si potřebují osvojit specifické dovednosti zacházení s penězi, a to:

- **„vydávání peněz:** pochopení pojmů jako „vzácnost“ a „rozdíly cen“ jako nutnost pro rozhodování
- **účtování:** plánování a vytváření peněžních plánů
- **půjčování:** pojem a náklady půjček
- **vydělávání peněz:** prodejní dovednosti, přijímání rizika, pochopení konkurence“

Výše uvedené psychologické teorie nám mohou poskytnout možnou kostru pro pochopení našeho chování s penězi a vůči penězům. Tři z nich sdílejí názor, že peníze jsou symbolem. Pro psychoanalytiky peníze představují výkaly, pro Skinnerovu školu jsou posilováním, pro Piagetovu školu symbolizují peníze v různých stádiích vývoje dítěte různé věci. Foa pak řadí peníze mezi zdroje sociální směny (Lea a kol., 1994).

2 VÝCHOVA K FINANČNÍ GRAMOTNOSTI

Děti se setkávají s penězi mnohem dříve, než si rodiče myslí. Ekonomická socializace dětí přichází již v předškolním věku, kdy si děti postupně začínají uvědomovat hodnotu peněz.

Prvních několik let života vnímají děti peníze pouze prostřednictvím jejich fyzikálních vlastností, tzn. vidí a hodnotí jejich tvar, váhu, barvu a velikost. Zpočátku také nerozumí pojům jako je ekvivalence, směnitelnost, dělitelnost a nemají ponětí o ekonomických funkcích peněz. Všimají si však nákupů svých rodičů a blízkých, pozorují ekonomické chování svých starších kamarádů a sourozenců, jsou vystavovány vlivu médií, pohádek a jiných podnětů (Riegel, 2007). A právě v této době by rodiče měli začít uvažovat o finanční výchově svých dětí, o které bude také pojednávat tato kapitola.

Předtím ale než rodiče s touto výchovou u dětí začnou, měli by znát jednotlivé etapy jejich rozumového vývoje. V úvodu této kapitoly proto nejdříve uvádím charakteristiku vývojového období dětí ve věku 11 až 15 let, jakožto cílové skupiny mého výzkumu.

2.1 Psychologický vývoj v období rané adolescence

Raná adolescence, označovaná jako **pubescence**, je první fáze období dospívání, které je charakterizováno jako přechod mezi dětstvím a dospělostí. Časově je pubescence vymezena přibližně mezi 11. a 15 rokem (Vágnerová, 2005).

V tomto období dochází k celkové proměně všech složek osobnosti: somatické, psychické i sociální. Nejnápadnější jsou hlavně **tělesné změny**, při kterých dochází ke změně zevnějšku a to se projeví i v postoji pubescenta. Tělesná atraktivita se stává důležitou součástí identity a prostřednictvím zevnějšku si dospívající snaží udržet potřebnou sociální pozici. Svou pozornost tedy zaměřují nejen na své tělo, ale i na oblečení a na celkový vzhled (Vágnerová, 2005).

V rámci celkového vývoje se dále mění **způsob myšlení**. Dospívající se dostávají do stádia formálních logických operací, to znamená, že jsou schopni uvažovat hypoteticky, a to i o takových variantách, které reálně neexistují. Tento nový způsob myšlení jim zároveň umožňuje přemýšlet o budoucnosti. Pubescenti bývají nadměrně kritičtí a mají tendence diskutovat. Jejich radikalismus je obranou proti nejistotě (Vágnerová, 2005).

Ve spojitosti s hormonálním dozráváním se mění i **emoční prožívání**, jehož výkyvy upoutávají pozornost a ovlivňují aktuální hodnocení dospívajícího. Citové reakce jsou kolísavé,

nápadnější a zdají se být méně přiměřené situaci. Změna emočního prožívání se může projevit větší impulzivností a nedostatkem sebeovládání. Pubescenti bývají uzavřenější a introvertnější a neradi projevují své city navenek. Mění se také jejich sebehodnocení, bývají vztahovační a přecitlivělí (Vágnerová, 2005).

Důležitým sociálním mezníkem puberty je ukončení povinné školní docházky a také získání občanského průkazu v 15 letech. **Socializační rozvoj** pubescenta je tedy ovlivněn jeho novými kompetencemi. Dochází ke změnám v hodnocení a vnímání ostatních lidí a stejně tak se mění sociální role pubescenta, který odmítá podřízené postavení vůči autoritám. To vše se odráží i v jeho komunikaci s dospělými, kde dochází k vzájemnému neporozumění a konfliktům. Mění se postoj ke škole a k učení. Úspěšnost přestává být cílem a stává se prostředkem k dosažení osobně významného cíle, např. přijetí na vybraný obor. Stabilizují se individuální normy, od kterých se odvíjí i míra snahy pubescenta. Mění se vztah k učiteli, jeho autorita je přijímána za podmínky, že žákům něčím imponuje a nezdůrazňuje svou formální nadřazenost. Pubescent se začíná odpoutávat od rodiny a dochází k proměně citového vztahu k rodičům. Snaží se od nich odlišit, je k nim kritický a ztrácí u něj výsadní postavení. O to významnější jsou pro něj vrstevníci, s nimiž se ztotožňuje, a kteří mu slouží jako opora v procesu vytváření individuální identity. Vrstevníci, jako neformální autority, mají na pubescenta značný vliv. V tomto období se zvyšuje potřeba přátelství a nechybí ani první láska (Vágnerová, 2005).

2.2 Finanční výchova

S penězi se lidé setkávají od útlého věku a postoj k nim se utváří od dětství prostřednictvím výchovy v rodině a také vlivu sociálního okolí (Hubinková, a kol., 2008). Je tedy důležité, aby rodiče začali s výchovou dětí v otázce peněz již od malička, neboť nevhodné a špatné finanční návyky, které si děti osvojí v dětství a dospívání vedou později k problémům v dospělosti.

Rodičům se ale před dětmi o penězích moc mluvit nechce. Zůstávají tabuizovány stejně jako sex. Jsou všude kolem nás, ovlivňují každý okamžik lidské existence, nicméně zůstávají opomíjeny (Laniado, 2002). Naučit dítě hospodařit s penězi je ale podle Matějčka (1986, s. 253) přímo výchovný cíl rodičů. V této souvislosti proto dodává, že „je třeba dítě učit penězům rozumět a ne ho před penězi chránit jako před něčím nečistým a nebezpeč-

ným a předpokládat, že se jednou, později, až bude mít ze všeho tzv. rozum, samo od sebe šetrným a hospodárným stane“.

Podle Laniada (2002) je také důležité, aby si rodiče předtím než začnou svým dětem předávat základní zásady hospodaření s penězi, sami uvědomili, co si o penězích myslí, kam je řadí ve svém hodnotovém žebříčku a jaký k nim zauímají postoj.

Ferrero (2004) uvádí několik základních pravidel týkající se finanční výchovy dětí:

- **Děti mají právo vědět.** Rodiče by měli děti učit obstarávat drobné domácí nákupy a mohou je vzít s sebou i k nákupu velkých věcí. Místo neustálého připomínání, že život je drahý, je mohou učit skutečně kalkulovat cenu věcí, mluvit o průměrném platu apod.
- **Děti mají právo na zaučení.** Dětem by měla být umožněna co největší praktická zkušenost s penězi. Velmi prospěšná může být například pevně stanovená a pravidelná částka, se kterou musí nakládat sami.
- **Děti by se měly účastnit při mimořádných rodinných výdajích.** Děti, jakožto plnohodnotní členové rodiny, by měly být při vyřizování rodinných těžkostí, rozhodování a plánování.
- **Děti se musí naučit penězi neplýtvat a také nebýt nesmyslně štědré.** Nesmí peníze používat ke „kupování“ kamarádů. Bohužel jsou rodiče, kteří se snaží nahradit penězi svou neschopnost děti milovat, nebo kteří dávají peníze podle toho, jak děti naplňují jejich očekávání. Peníze pak pro děti získají význam lásky.
- **Dítě se nesmí nikdy podplácet.** Rodiče by dětem neměli slibovat peníze za splnění školních nebo jiných povinností. Nebezpečí spočívá v tom, že by se časem mohli dostat do situace, kdy dítě bude vyžadovat za všechno nějakou odměnu.
- **Pomáhat dětem, aby nespady do pastí nadměrného konzumu.** Děti jsou pod tlakem, pořád si chtějí něco kupovat a srovnávají se s kamarády. Potřebují sílu, aby nezáviděly ostatním a nepodléhaly některým formám reklamy. Je nutné jim pomáhat, aby se vyhnuly touze po „značkovém oblečení“.
- **Neustále připomínat hodnotu nezištnosti.** Rodiče by měli děti slovem i příkladem učit, že existuje také almužna, solidarit a především kultura dávání.

Matějček (1986) radí zavést v rámci finanční výchovy tzv. „trojfázové hospodaření“ s penězi:

1. fáze - doporučuje se dítěti dávat nějakou malou částku na každý týden nebo čtrnáct dní. Bude to jakési kapesné, se kterým může nakládat podle vlastního uvážení (utratit, rozdat, ztratit, ušetřit). To, jak s penězi ale dítě nakonec naložilo, rodiče nekontrolují a nevyptávají se na to. Když ale zjistí, že dítě nějaké peníze ušetřilo, měli by ho pochválit.
2. fáze - rodiče zavedou jakýsi „pohyblivý fond“, do kterého budou dítěti ukládat peníze a ono zase svoje peníze, které dostane od babičky k narozeninám nebo jiným příležitostem, nebo také peníze, které si samo vydělalo a podobně. S těmito penězi může také hospodařit a koupit si za ně co bude chtít, ale musí si o ně říci. Tento fond je totiž společný a proto se musí společně dohodnout, co a kdy za peníze koupí.
3. fáze – třetí fond je větší a významnější, na nějž se jen tak běžně nesahá. Využívá se na hodnotnější a vzdálenější věci a peníze se do něj ukládají delší dobu (půl roku, rok). Poté si může jít dítě spolu s rodiči koupit věc, na kterou tak dlouho čekalo a spořilo. Podstatou je, aby rodiče dítěti ukázali, že úspory přinášejí velké hodnoty, a že radost ze zakoupené věci je o to větší, když se na ni těšíme.

Podle Filipa (2007) by rodiče měli své děti v oblasti osobních financí učit čtyřem činnostem:

- jak se peníze vydělávají,
- jak se správně utrácejí,
- jak a proč si půjčovat,
- jak spořit a jak pravidelně investovat.

2.3 Peníze jako nástroj finanční výchovy

Aby děti pochopily hodnotu peněz a naučily se s nimi zacházet, jsou podle Mertina (2004) nutné dva předpoklady. Prvním předpokladem je, aby si dítě chtělo něco koupit, aby po něčem toužilo. Musí se však jednat o takovou věc, na kterou je potřeba nějakou dobu šetřit. Druhým předpokladem je, aby dítě mělo přístup k penězům, a k tomu vede hned několik cest.

Podle Lainada (2002) mohou děti získávat peníze následujícími způsoby:

2.3.1 Výplata/odměna

Výplatou či odměnou se rozumí určitá částka peněz, kterou děti dostávají v pevně stanovených termínech, jako odměnu za provedení malých domácích prací. Podle autorky je i přes veškerá úskalí placení pomoci v domácnosti stále nejběžnější. Potíž je v tom, že tento způsob získávání peněz nebývá pro děti výchovný. Jednak nerozvíjí u dětí schopnost hospodařit s penězi, ale také bývá příčinou nepřetržitých konfliktů týkajících se kvality, množství a termínu vykonané práce. Placení drobných domácích prací se může také ve výsledku změnit v kázeňský prostředek (Laniado, 2002).

2.3.2 Kapesné

Ve většině rodin děti nejsou odměňovány penězi za vykonanou práci, ale v pevně stanovených termínech a zdarma dostávají na nákup svých drobností určitou částku (kapesné), jež nesouvisí s provedením domácích prací. Hlavním cílem kapesného je naučit děti s penězi dobře hospodařit a tím jim napomoci k samostatnosti. Hospodařením s určitou částkou se dítě učí předvídat své výdaje, rozlišovat přání a potřeby a stanovit si tak priority. Tedy odsunout nákup nějaké věci na později nebo si odříci nějaké přání (Laniado, 2002).

Frekvence i výše kapesného záleží na věku a individuálních potřebách každého dítěte a samozřejmě závisí na příjmech rodiny a na počtu jejich příslušníků. Weikert (2007) přesto uvádí orientační doporučenou výši týdenního kapesného:

- do 6 let by to nemělo být více než 10 Kč
- do 7 let asi 30 Kč
- do 9 let asi 50 Kč
- do 11 let asi 70 Kč
- do 13 let 100 Kč
- do 15 let asi 120 Kč
- do 17 let ne více než 220 Kč

Tato doporučení směřují k částce, kterou má mít dítě jen pro vlastní potřeby. V případě, že z kapesného musí hradit určité věci (věci do školy, dopravu aj.) kapesné by mělo být vyšší.

Přidělování kapesného by mělo mít pravidelný režim, nejlépe v předem určený den. Weikert (2007) spolu s ostatními autory se shodují na tom, že mladším dětem by se mělo dávat kapesné jednou týdně, starším dětem ve věku 12-15 let pak jednou nebo dvakrát do měsíce. Bankovní účet doporučují zřídit dětem od 15 let.

Kapesné je obecně považováno za nejlepší cestu, jak naučit děti rozumět hodnotě peněz a základům odpovědnosti. Podle Riegela (2007, s. 110) „poskytuje kapesné první zkušenosti s hospodařením s penězi a vede k nárůstu důvěry mezi dětmi a rodiči, k pochopení jejich vzájemných očekávání a závazků.“

Aby však kapesné správně plnilo svou funkci, nesmí být nikdy podmíněno chováním dítěte. Ať už dítě odmlouvalo, přineslo špatnou známku, popralo se nebo se jinak provinilo, nemělo by to mít vliv na jeho kapesné. V opačném případě mohou rodiče vyvolat u dítěte dojem, že jejich láska je podmíněna penězi (Laniado, 2002).

Weikert (2001, s. 151) v této souvislosti dodává, že „kapesné by nemělo sloužit jako prostředek, jímž chceme dítě donutit k poslušnosti. Kapesné má přispívat především ke kultivaci konzumního chování.“

Davis, Taylor (In Riegel, 2007) uvádí několik doporučení pro vytvoření funkčního systému kapesného:

- vysvětlit dítěti systém kapesného hned na začátku, nejlépe ve věku 6-7 let,
- platit přijatelné částky rostoucí s věkem,
- předem se domluvit, co bude z kapesného hrazeno,
- platit pravidelně, mladším dětem týdně, starším měsíčně,
- nespojovat kapesné s domácími pracemi,
- nepoužívat kapesné jako kázeňský prostředek,
- v případě vyčerpání kapesného nedávat dodatečné peníze,
- nechat dítě přijímat vlastní spotřební rozhodnutí,
- jednou ročně udělat vyúčtování,
- při vhodné příležitosti např. v den narozenin stanovit výši kapesného a práce na příští rok.

2.3.3 Peníze na požádání

Metoda peněz na požádání spočívá v tom, že dítě dostává peníze podle potřeby, bez pevného kalendáře a bez stanoveného limitu. Peníze jsou tedy udělovány nepravidelně v proměnlivých částkách, které závisí na různých okolnostech. Výhodou pro rodiče je v tomto případě možnost kontroly výdajů, protože peníze jsou vždy poskytovány na přesně daný účel. Tuto metodu považují za nejvhodnější ti rodiče, kteří se domnívají, že pravidelné kapesné vede děti ke konzumnímu způsobu života, kteří chtějí své děti naučit, že peníze nejsou důležité a nečinit z nich pramen jejich jistoty (Laniado, 2002).

Aby si však děti nemyslely, že mají rodiče nevyčerpatelné zdroje peněz, je podle Laniada (2002) zapotřebí peníze dítěti čas od času odmítnout. V opačném případě se dítě nikdy nenaučí něco si odříci nebo odložit splnění přání na pozdější dobu. Je také důležité, aby děti chápaly, že peníze dostávají především na uspokojení svých potřeb, popřípadě svých přání, a nevnímaly peníze na požádání jako projev lásky nebo souhlasu.

Další úskalí metody peněz na požádání spočívá v tom, že si děti mohou zvyknout hospodařit s penězi chaoticky a nepředvídatě. Navíc je pravděpodobné, že dítě, které se umí nejvíce prosadit nebo se lépe „vlichotit“, dostane také nejvíce peněz. Proto je důležité, aby rodiče stanovili určitá pravidla a vymezili přesné hranice, které budou společně dodržovat (Laniado, 2002).

2.3.4 Společná pokladna

Společná pokladna představuje nějaké bezpečné místo např. zásuvku nebo krabičku, kde rodiče nechají malou částku, kterou pravidelně obnovují. Děti si z těchto peněz mohou vzít, na co potřebují, ale podmínkou je, že to musí předem probrat s rodiči, popřípadě zanechat vzkaz, který jejich výběr vysvětluje. Povinnost dětí žádat o dovolu dává rodičům příležitost promluvit si s nimi o účelu, na který chtějí peníze použít, a pomoci jim tak poznávat hodnotu peněz. „Nesvěřují jim určitou částku na útratu, ale učí utrácet za věci, které opravdu mají cenu“ (Laniado, 2002, s. 113).

Metoda společné pokladny, respektive možnost vybrat si potřebnou částku, dává dětem určitý prostor k samostatnosti a zároveň je učí myslet na potřeby svých sourozenců, kteří z této pokladničky také čerpají. Kromě toho se budou děti snažit nezklamat důvěru rodičů, kterou jim volným přístupem k penězům projevují. Pokud ji nezklamou, mohou rodiče dát dětem větší svobodu v čerpání ze společné pokladny např. tím, že zruší povinnost pokaždé

se dovolovat. Jediné úskalí, stejně jako u předešlé metody, spočívá v tom, že děti mohou nabýt dojmu, že společná pokladna je nevyčerpatelným zdrojem financí (Laniado, 2002).

2.3.5 Práce - vydělávání

Rodiče by měli své děti připravit na to, že v budoucnu se budou muset živit sami. Nejvhodnější je, aby děti po ukončení základní školy začaly vykonávat některé placené práce (např. hlídání dětí, doučování, donášková služba, sbírání ovoce, venčení psů). Svěřená práce však nesmí dítěti bránit ve studiu nebo narušovat běžný chod domácnosti. Je tedy nezbytné, aby ji vykonávalo ve svém volném čase a společně s rodiči zvážilo, zda je přiměřená jeho silám (Laniado, 2002).

Prací odměňovanou penězi se děti naučí být zodpovědné, dochvilné, vykonávat svůj úkol přesně, dodržovat dané postupy, správně se chovat ke svým spolupracovníkům a nadřízeným. Lépe pochopí význam schopností a profesionálních kvalit a také lépe poznají hodnotu peněz. Osobní zkušenost a pocit ekonomické nezávislosti jim v dospělosti pomůže snadněji se postavit na vlastní nohy (Laniado, 2002).

Davis, Taylor (In Riegel, 2007) uvádí několik argumentů pro dětskou práci. A sice, že práce učí děti:

- hospodařit s časem,
- že svět je konkurenční,
- že inovace vedou k ekonomickému úspěchu,
- že všechny výdaje jsou rozhodnutí,
- že návraty a nové začátky jsou normální,
- že poskytují lepší příležitosti k učení než katastrofy.

2.3.6 Mimořádné peníze

Mertin (2004) se zmiňuje ještě o dalším způsobu, jak mohou děti získávat peníze, a to prostřednictvím odměn a dárek od rodičů či příbuzných. Příležitostí je hned několik – narozeniny, svátky, vysvědčení, Velikonoce či Vánoce ale i úspěchy ve škole či sportu.

Každý z výše uvedených způsobů získávání peněz má své výhody i nevýhody, a proto je těžké určit, který z nich je pro děti ten správný. Záleží tedy pouze na rodičích, ke kterému z nich se přikloní, který bude vyhovovat jejich povaze, vystihovat jejich ekonomické možnosti a výchovné cíle, kterých chtějí u svých dětí dosáhnout (Laniado, 2002).

Jisté je, že vlastní peníze, získané kterýmkoliv zmíněným způsobem, posilují u dětí pocit nezávislosti, zvyšují jejich sebevědomí, ulehčují rozhodování a podporují zodpovědné chování. Jak uvádí Townsend (2009), sami peníze mohou rodičům o jejich dětech zároveň dosti prozradit. Způsob, jakým nakládají s penězi, jim řekne hodně nejen o tom, jak s nimi budou nakládat v dospělosti, ale naznačí jim i to, jak budou později zvládat život jako celek.

3 FINANČNÍ GRAMOTNOST

V dnešní době je téměř každé rozhodnutí člověka ovlivněno nebo spojeno s jeho finanční situací a financemi. Má-li se člověk dobře orientovat v tomto světě, musí nabýt spoustu znalostí a dovedností přímo i nepřímo souvisejících s financemi. V této kapitole bych proto ráda objasnila, co přesně se finanční gramotností rozumí, z jakých složek se skládá a jaké konkrétní znalosti se od finančně gramotného člověka vlastně očekávají. Celou teoretickou část pak uzavřu výčtem několika knih, které nám mohou pomoci tyto vědomosti získat.

3.1 Vymezení pojmu finanční gramotnost

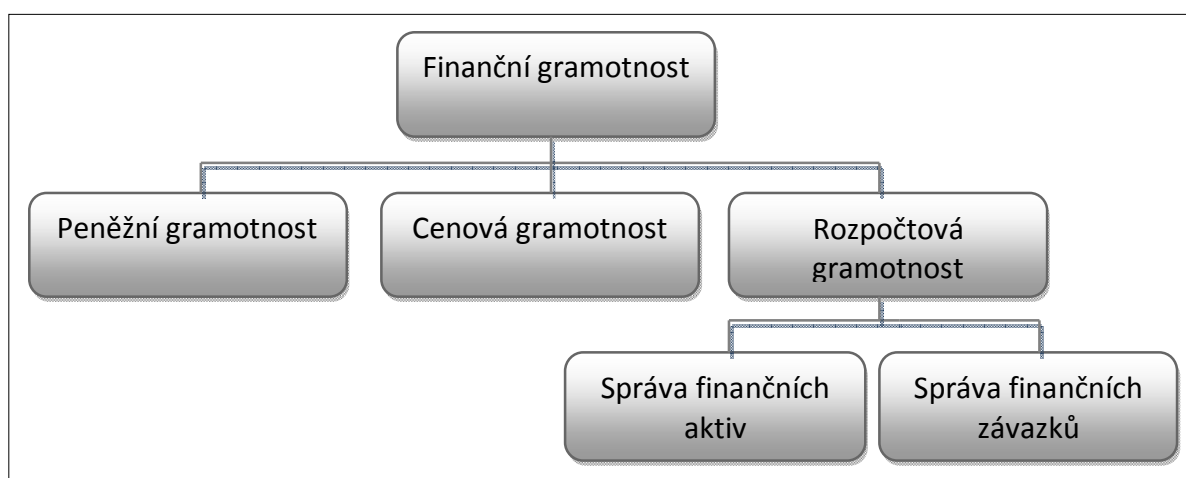
Finanční gramotnost (dále jen FG) byla v České republice na rozdíl od jiných gramotností definována v roce 2006, v rámci činnosti mezirezortní *Pracovní skupiny pro finanční vzdělávání*. Na této definici se shodly MF, MPO, MŠMT a Česká národní banka, ve spolupráci se spotřebitelskými a profesními sdruženími (Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, 2007).

FG je tedy definována jako „soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní/rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace“ (Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, 2007, s. 7).

Z takto strukturované definice lze odvodit tři základní složky FG: gramotnost peněžní, cenovou a rozpočtovou.

- **Peněžní gramotnost** - představuje takové kompetence, které jsou potřebné pro hospodaření s penězi, v hotovostní i bezhotovostní podobě, a s nimi spojenými transakcemi. Mimo to sem patří také kompetence pro správu nástrojů, které jsou k těmto transakcím určeny. Jedná se např. o běžný bankovní účet, platební kartu apod.
- **Cenová gramotnost** - představuje kompetence týkající se cen a cenových mechanismů. Důležitou součástí cenové gramotnosti je také porozumění principu „ceny peněz“ v čase. Tedy porozumění úrokovým sazbám a inflaci.

- **Rozpočtová gramotnost** - představuje kompetence nutné pro vedení osobního nebo rodinného rozpočtu (schopnost vést rozpočet, stanovit finanční cíle) a také schopnost zvládat různé životní situace z finančního hlediska. Kromě této obecné složky zahrnuje rozpočtová gramotnost ještě dvě specializované, a to **správu finančních aktiv** (vkladů, investice, pojištění) a **správu finančních závazků** (úvěrů, leasingů). Předpokladem je v obou případech orientace na trhu finančních produktů a služeb, schopnost jejich vzájemného porovnávání a následně volba těch nejvhodnějších (Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, 2007).

Obrázek 2 – Složky finanční gramotnosti

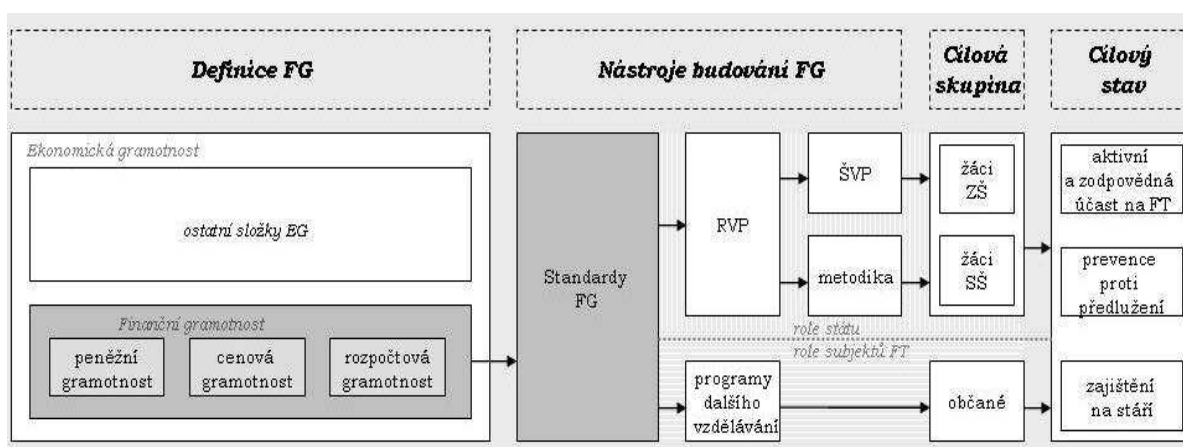
Mimo tyto tři základní složky jsou důležitou součástí FG také nezbytné **makroekonomické aspekty** (orientace v základních vztazích mezi jednotlivými sektory ekonomiky a porozumění ukazatelům jako je např. HDP, inflace, úroková míra aj.) a **daňová oblast**, a to z toho důvodu, že se významně podílí na finančních zdrojích jednotlivců i domácností, a ovlivňuje tak peněžní toky v soukromých financích (Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, 2007).

K FG se dále vztahuje také **gramotnost numerická** (týkající se hlavně finančních numerických úkonů), **gramotnost informační** (schopnost vyhledávat, používat a vyhodnotit podstatné informace v daném kontextu) a **gramotnost právní** (orientace v právním systému, povědomí o právech a povinnostech a také o možných způsobech pomoci). S rozvojem všech těchto kompetencí dochází současně k vytváření a posilování politického, právního a ekonomického myšlení občanů (Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, 2007).

FG je specializovanou součástí širší ekonomické gramotnosti, do které patří např. schopnost obstarat si příjem, promýšlet důsledky osobních rozhodnutí na současný i budoucí příjem, orientaci na trhu pracovních nabídek, schopnost rozhodovat o svém rozpočtu apod. FG jako součást ekonomické gramotnosti tvoří jednu ze složek tzv. klíčových kompetencí, tedy znalostí, dovedností a hodnotových postojů, které by měl občan mít, aby se dokázal uplatnit v dnešní společnosti (Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, 2007).

3.1.1 Standardy finanční gramotnosti

Definice FG je nezbytným východiskem pro tvorbu standardů FG, které vymezují cílový stav úrovně finanční gramotnosti pro základní a střední vzdělávání. Tyto standardy jsou následně zapracovány do rámcových vzdělávacích programů (dále jen RVP) nebo jsou východiskem při tvorbě konkrétních vzdělávacích programů a aktivit, jež směřují k rozvoji a zvyšování úrovně FG specifických cílových skupin (žáků, dospělé populace), viz obrázek č. 3 (Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, 2007).

Obrázek 3 – Role standardů finanční gramotnosti (Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, 2007, s. 9)

V první fázi (2007) byly pro počáteční vzdělávání podle cílových skupin vymezeny tři standardy FG:

- standard FG pro žáka 1. stupně ZŠ,
- standard FG pro žáka 2. stupně ZŠ,
- standard FG pro žáka SŠ - odpovídá standardu FG dospělého občana přizpůsobeného vzdělávacím potřebám žáků na SŠ (Standardy FG v plném rozsahu viz PŘÍLOHA P II)

Tyto standardy FG byly v plném rozsahu zapracovány do schválených rámcových vzdělávacích programů pro gymnázia a střední odborné vzdělávání. Zapracování standardů FG do rámcových vzdělávacích programů pro základní vzdělávání se předpokládá v nejbližším termínu jeho úprav. Do té doby mohou základní školy problematiku finanční gramotnosti zařadit na dobrovolné bázi (Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, 2007).

Cílem finančního vzdělávání je připravit žáky na aktivní a zodpovědnou účast na finančním trhu a směřovat je k tomu, aby byli schopni zodpovědně spravovat osobní a v budoucnu i rodinný rozpočet. Důležitým úkolem finančního vzdělávání je i prevence proti předlužování (Faltýn, Nemčíková, Zelendová, 2010).

Riegel (2007) uvádí několik výhod, které finanční vzdělávání školní populace přinese:

- zvýšení úrovně dovedností a znalostí, které pomohou mladým lidem v jejich každodenním životě, v přechodu ze školy do dospělého života a v přijímání informovaných rozhodnutí v oblasti hospodaření s penězi,
- přenos myšlení v souvislosti do dalších oblastí života,
- podpora schopností řešení problémů a plánování.

3.2 Učebnice a knihy k rozvíjení finanční gramotnosti

V souvislosti se zařazováním výuky finanční gramotnosti do rámcových vzdělávacích programů, vyvstala potřeba vzniku odpovídající literatury. Na knižním trhu je v současné době již několik publikací, které se snaží problematiku finanční gramotnosti co nejvíce přiblížit. Jde především o učebnice a metodické materiály, které jsou nezbytné pro vhodné uchopení problematiky ze strany učitelů a pro potřeby jejího vysvětlení žákům. Nechybí ale ani knihy pro laickou veřejnost. Některé vybrané publikace zde uvádím a krátce popisuji.

Finanční a ekonomická gramotnost pro základní školy a víceletá gymnázia (Skořepa, Skořepová, 2008)

Tato učebnice je první ucelenou učební pomůckou v oblasti ekonomické a finanční gramotnosti a plně odpovídá standardům FG pro základní vzdělání vyhlášených MŠMT. Učebnice se skládá z manuálu pro učitele a dvou pracovních sešitů pro žáky. Pracovní sešity obsahují celkem 8 kapitol, které jsou obsahově relativně samostatné, a dávají učitelům možnost měnit jejich pořadí. Většina z nich poskytuje volný prostor pro vyplňování a kaž-

dá kapitola má na konci volné strany určené na poznámky, opakování a sebehodnocení. Manuál odráží stránky pracovních sešitů. Předkládá možná řešení, ale i doplňující komentáře pro učitele. Výhodou knihy je její důraz na hru a aktivitu žáků, díky které se mohou naučit, jak funguje ekonomika a jak se dá hospodařit s rodinným rozpočtem (Skořepa, Skořepová, 2008).

Finanční gramotnost – obsah a příklady z praxe škol (Klínský a kol., 2008)

Posláním této publikace je poskytnout učitelům představu o tom, co finanční gramotnost znamená a seznámit je s příslušnými poznatky. Je tedy určena především učitelům základních a středních škol ale dobrým průvodcem může být také pro poskytovatele dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků a jiné uživatele z řad širší pedagogické veřejnosti. Text se zaměřuje na vysvětlení finanční problematiky a je doplněn potřebnými příklady. Seznamuje učitele se základními finančními pojmy, pojetím finanční gramotnosti na základních a středních školách a způsoby jejího možného uplatnění ve výuce. Součástí příručky jsou příklady z praxe, které na základě svých zkušeností z výuky zpracovali učitelé z vybraných základních a středních škol. Příručka vychází ze standardů FG a může být také východiskem pro tvorbu učebnic a dalších metodických materiálů a pomůcek (Klínský a kol., 2008).

Finanční gramotnost – úlohy a metodika (Klínský, Chromá, 2009)

Tato publikace navazuje na výše zmíněnou příručku *Finanční gramotnost – obsah a příklady z praxe škol*. Doplnuje ji souborem úloh, včetně řešení a metodických poznámek, které jsou vhodné pro použití ve výuce. Různě náročné úlohy jsou rozděleny na dílčí a souvislé, tematické členění je stejné jako v předchozí příručce. Kniha, která rovněž pokrývá standardy FG, je určena především pro střední školy, ale úlohy najdou díky své rozmanitosti uplatnění i na základních školách (Klínský, Chromá, 2009).

Rozumíme penězům

Další učebnice finanční gramotnosti, která je určena žákům základních škol a jejich učitelům, vznikla v rámci stejnojmenného projektu *Rozumíme penězům*, jehož realizátorem je občanské sdružení AISIS za podpory GE Money Bank. Nejde o klasickou učebnici, ale spíše o návod, jak děti finanční gramotnosti naučit. Základem je hra na fiktivní domácnosti a vedení jejich rozpočtu. Učebnici tvoří deset samostatných lekcí, jejichž pořadí je pouze

doporučené. V každé z nich se žáci seznámí s klíčovými finančními a právními pojmy a získají přehled o finančních produktech, kterými lze řešit různé životní situace. Učebnici lze využít v tradičních školních předmětech nebo při formě projektového vyučování (Stuchlík, 2009).

Tajný deník Barborky Syslové aneb Cesta k finanční nezávislosti (Syslová, Háša, Oupic, 2006)

Problematiku finanční gramotnosti přibližuje populárně naučnou formou také kniha vydaná ve spolupráci s Nadačním fondem Arnošt. Autoři vychází z Kiyosakiho knih a jeho jméno „strýček Kiyosaki“ je tam několikrát zmíněno. Cílem této publikace je vysvětlit dětem principy fungování peněz, naučit je finanční samostatnosti a vzbudit jejich zájem o hodnotu peněz. Pomáhá dětem porozumět penězům a osvojit si příslušné finanční dovednosti. I přes úspěch u široké veřejnosti nebyla tato bohatě ilustrovaná kniha schválena jako oficiální učebnice finanční gramotnosti. Podle MŠMT totiž není v souladu s RVP a pedagogickými metodami. Učit podle ní však ministerstvo nezakazuje (Čermák, 2008).

Slabikář finanční gramotnosti (Noveský a kol., 2009)

Slabikář finanční gramotnosti, který naplňuje standardy FG, je určen čtenářům od 15 let tedy studentům, učitelům, ale i běžným občanům, kteří se chtějí umět pohybovat ve světě financí. Finanční gramotnost je zde rozdělena do sedmi základních modulů. První se zabývá psychologickými a sociálními aspekty finanční gramotnosti, druhý se věnuje informační gramotnosti v rámci finanční gramotnosti, ve třetím je věnována pozornost ochraně spotřebitelů. V dalších kapitolách jsou rozebrány jednotlivé složky finanční gramotnosti. Uvedena je tedy gramotnost peněžní, dále gramotnost cenová a gramotnost rozpočtová, které doplňuje gramotnost právní. Výkladový text je doplněn příklady z praxe, tabulkami, grafy a obrázky. Součástí knihy je také terminologický rejstřík a odkazy k odpovídajícím zákonům a prováděcím právním předpisům (Noveský a kol., 2009).

Širokou sbírku knih v oblasti finanční gramotnosti vydal také investor a spisovatel Robert Kiyosaki, jehož jméno už zde zaznělo. Z celkových 18ti vydaných knih stojí za zmínku např. kniha „*Bohaté dítě, chytré dítě*“ publikovaná v roce 2001, jejímž cílem je pomoci rodičům naučit děti základům finanční inteligence.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

Druhá polovina diplomové práce obsahuje praktickou část, která je zaměřena na průzkum rozdílů v hospodaření žáků s finančními prostředky. Výzkum byl proveden pomocí dotazníkového šetření.

4.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem empirického výzkumu je zjištění míry **rozdílnosti v hospodaření žáků s finančními prostředky na druhém stupni ZŠ**.

Dílčí cíle:

- Zjistit, jak je pro žáky důležitá hodnota peněz a jaké jsou rozdíly ve vnímání této hodnoty vzhledem k věku a pohlaví.
- Zjistit, jak moc jsou pro žáky důležité peníze.
- Zjistit, jakým způsobem žáci nejčastěji získávají peníze a jaké jsou rozdíly v těchto způsobech vzhledem k věku a místu bydliště.
- Zjistit, kolik činí měsíční příjem žáků a jaké jsou rozdíly ve výši příjmu vzhledem k věku, místu bydliště a finančním poměrům rodiny.
- Zjistit, zda jsou žáci s vyšší měsíčního příjmu spokojeni a jakou frekvenci příjmu upřednostňují.
- Zjistit, za jaké věci utratí žáci nejvíce peněz, jak často za ně utrácejí a jaké jsou rozdíly v utrácení za tyto věci vzhledem k pohlaví, věku a místu bydliště.
- Zjistit, zda u sebe žáci nosí všechny peníze, jak dlouho jim vydrží, a zda existuje souvislost mezi touto délkou a tím, jak vnímají sami sebe.
- Zjistit, co udělají žáci, když utratí všechny peníze, zda přemýšlí o tom, jak s penězi naloží a co by udělali s výhrou 1 milionu korun.
- Zjistit, zda je podle žáků důležité šetřit peníze, zda si momentálně na něco šetří a jaké jsou rozdíly v šetření vzhledem k pohlaví.
- Zjistit, zda se žáci snaží se získaných peněz něco ušetřit a jaké jsou rozdíly v této snaze vzhledem k pohlaví.

- Zjistit, jak vnímají žáci sami sebe a jaké jsou rozdíly v tomto vnímání vzhledem k pohlaví.
- Zjistit, jakou pravomoc mají žáci v utrácení peněz a jaké jsou rozdíly v této pravomoci vzhledem k jejich věku.

4.2 Výzkumný problém

Výzkumný problém empirického výzkumu je formulován takto: „**Jaká je míra rozdílů v hospodaření žáků s finančními prostředky na druhém stupni ZŠ?**“

Obecné a specifické výzkumné otázky, hypotézy:

1. Jaké hodnoty jsou pro žáky důležité? (otázka č. 3)

- 1.1. Jaké jsou rozdíly ve vnímání důležitosti hodnoty peněz mezi chlapci a dívkami?

(otázka č. 3/hlavička dotazníku)

H1: Předpokládáme, že existují statisticky významné rozdíly ve vnímání důležitosti hodnoty peněz mezi chlapci a dívkami.

- 1.2. Jaké jsou rozdíly ve vnímání důležitosti hodnoty peněz vzhledem k věku žáků?

(otázka č. 3/hlavička dotazníku)

H2: Předpokládáme, že existují statisticky významné rozdíly ve vnímání důležitosti hodnoty peněz vzhledem k věku žáků.

- 1.3. Jak moc jsou pro žáky důležité peníze? (otázka č. 18)

2. Jakým způsobem žáci nejčastěji získávají peníze? (otázka č. 4)

- 2.1. Jaké jsou rozdíly v nejčastějších způsobech získávání peněz vzhledem k věku žáků?

(otázka č. 4/hlavička dotazníku)

H3: Předpokládáme, že existují statisticky významné rozdíly v nejčastějších způsobech získávání peněz vzhledem k věku žáků.

- 2.2. Jaké jsou rozdíly v nejčastějších způsobech získávání peněz podle místa bydliště?

(otázka č. 4/otázka č. 1)

H4: Předpokládáme, že existují statisticky významné rozdíly v nejčastějších způsobech získávání peněz podle místa bydliště.

3. Kolik činí měsíční příjem žáků? (otázka č. 5)

3.1. Jak se liší výše měsíčního příjmu žáků vzhledem k jejich věku? (otázka č. 5/hlavička dotazníku)

H5: Předpokládáme, že výše měsíčního příjmu žáků je vzhledem k věku rozdílná.

3.2. Jak se liší výše měsíčního příjmu žáků podle místa bydliště? (otázka č. 5/otázka č. 1)

H6: Předpokládáme, že výše měsíčního příjmu žáků je vzhledem k místu bydliště rozdílná.

3.3. Existuje vzájemná souvislost mezi výší měsíčního příjmu žáků a tím, jak hodnotí finanční poměry své rodiny? (otázka č. 5/otázka č. 2)

H7: Předpokládáme, že existuje vzájemná souvislost mezi výší měsíčního příjmu žáků a tím, jak hodnotí finanční poměry své rodiny.

3.4. Jsou žáci spokojeni s výší příjmu? (otázka č. 6)

3.5. Jakou frekvenci příjmu žáci upřednostňují? (otázka č. 9)

4. Za jaké věci utratí žáci nejvíce peněz a jak často za ně utrací? (otázka č. 7)

4.1. Jaké jsou rozdíly ve věcech, za něž utratí žáci nejvíce peněz mezi chlapci a dívkami? (otázka č. 7/hlavička)

H8: Předpokládáme, že existují statisticky významné rozdíly ve věcech, za něž utratí žáci nejvíce peněz mezi chlapci a dívkami.

4.2. Jaké jsou rozdíly ve věcech, za něž utratí žáci nejvíce peněz vzhledem k jejich věku? (otázka č. 7/hlavička)

H9: Předpokládáme, že existují statisticky významné rozdíly ve věcech, za něž utratí žáci nejvíce peněz vzhledem k jejich věku.

4.3. Jaké jsou rozdíly ve věcech, za něž utratí žáci nejvíce peněz podle místa bydliště? (otázka č. 7/otázka č. 1)

H10: Předpokládáme, že existují statisticky významné rozdíly ve věcech, za něž utratí žáci nejvíce peněz podle místa bydliště.

4.4. Za jaké další věci utratí žáci své peníze a jak často za ně utrácejí? (otázka č. 8)

5. Nosí u sebe žáci neustále všechny peníze? (otázka č. 10)

5.1. Jak dlouho žákům vydrží peníze? (otázka č. 11)

5.2. Existuje souvislost, mezi tím, jak dlouho žákům vydrží peníze a tím, jak vnímají sami sebe? (otázka č. 11/otázka č. 17)

H11: Předpokládáme, že existuje souvislost mezi tím, jak dlouho žáků vydrží peníze a tím, jak vnímají sami sebe.

5.3. Co udělají žáci, když utratí všechny peníze? (otázka č. 12)

5.4. Přemýšlí žáci o tom, jak s penězi naloží? (otázka č. 15)

5.5. Co by žáci udělali s výhrou 1 milion korun? (otázka č. 19)

6. Je podle žáků důležité šetřit peníze? (otázka č. 13)

6.1. Šetří si žáci momentálně peníze na nějakou věc? (otázka č. 14)

6.2. Jaké jsou rozdíly v šetření peněz na nějakou věc mezi chlapci a dívkami? (otázka č. 14/hlavička)

H12: Předpokládáme, že existují statisticky významné rozdíly v šetření peněz na nějakou věc mezi chlapci a dívkami.

6.3. Snaží se žáci ze získaných peněz nějakou částku ušetřit? (otázka č. 16)

6.4. Jaké jsou rozdíly ve snaze ušetřit nějaké peníze mezi chlapci a dívkami? (otázka č. 16/hlavička dotazníku)

H13: Předpokládáme, že existují statisticky významné rozdíly ve snaze ušetřit nějaké peníze mezi chlapci a dívkami?

6.5. Jak vnímají žáci sami sebe? (otázka č. 17)

6.6. Jaké jsou rozdíly ve vnímání sebe samého mezi chlapci a dívkami? (otázka č. 17/hlavička)

H14: Předpokládáme, že existují statisticky významné rozdíly ve vnímání sebe samého mezi chlapci a dívkami.

7. Jakou mají žáci pravomoc v utrácení peněz? (otázka č. 20)

7.1. Jaké jsou rozdíly v pravomoci žáků v utrácení peněz vzhledem k jejich věku? (otázka č. 20/hlavička)

H15: Předpokládáme, že existují statisticky významné rozdíly v pravomoci žáků v utrácení peněz vzhledem k jejich věku.

4.3 Pojetí výzkumu

Na základě výzkumného problému a s ním spojených výzkumných otázek byla pro tento výzkum zvolena kvantitativní metodologie, vycházející z výzkumného šetření hospodaření žáků s finančními prostředky druhého stupně ZŠ.

4.4 Výzkumný vzorek

Základním výzkumným souborem jsou žáci 6. a 9. tříd druhého stupně základních škol ve Zlínském kraji.

Výběrový soubor tvoří žáci 6. a 9. tříd dvou následujících základních škol:

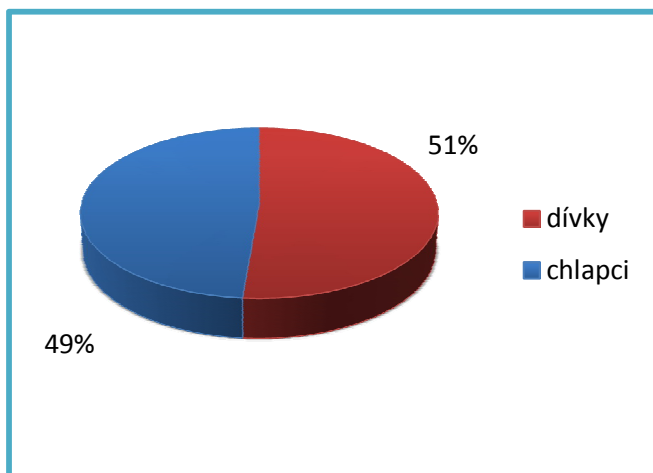
- ZŠ Zlín, Štefánikova (9. ZŠ)
- ZŠ Dolní Němčí

Způsob výběru je tzv. záměrný kvalifikovaný, jelikož byla pro výběr respondentů stanovena určitá kritéria, a sice: rozdílný věk, místo bydliště a pohlaví respondentů.

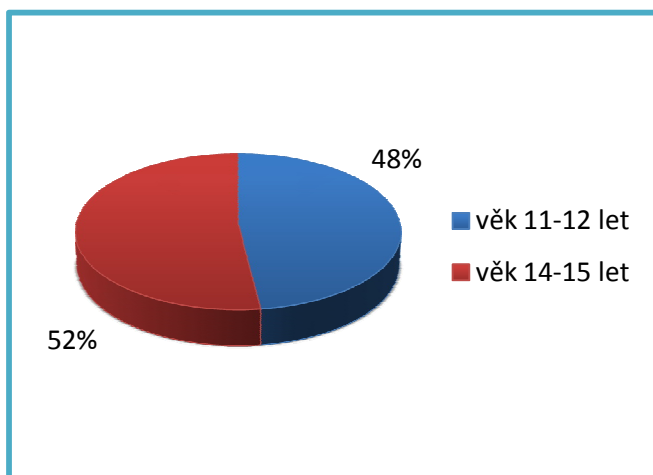
Velikost souboru: Celkově bylo rozdáno 176 dotazníků. Z důvodu absence některých žáků byla návratnost 155 dotazníků (88%). Z tohoto počtu bylo kvůli chybnému vyplnění vyřazeno 5 dotazníků. Důvodem byly chybějící základní údaje nebo špatně vyplněné otázky, které neodpovídaly zadání. Pro samotnou analýzu a zpracování výsledků tak zůstalo 150 správně vyplněných dotazníků.

4.4.1 Profil respondentů

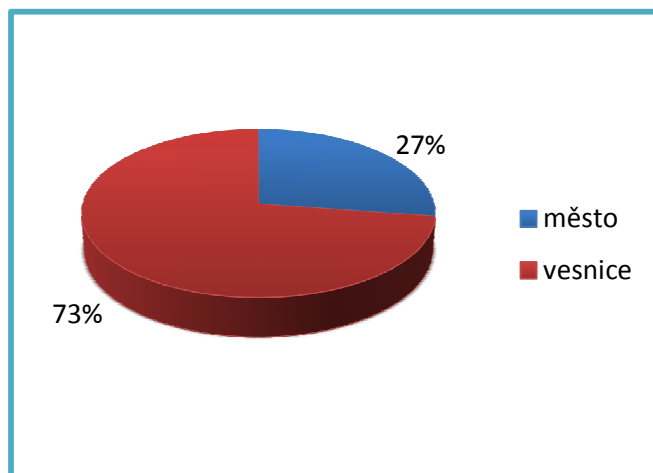
Charakteristika výzkumného souboru vyjadřuje informace o zastoupení respondentů podle pohlaví, věku, místa bydliště a finančních poměrů rodiny.

Rozložení respondentů podle pohlaví:*Graf 1. Pohlaví respondentů*

Z výšečového grafu rozložení respondentů podle pohlaví lze usoudit, že nepatrně převažuje účast dívek (51%) nad chlapci (49%).

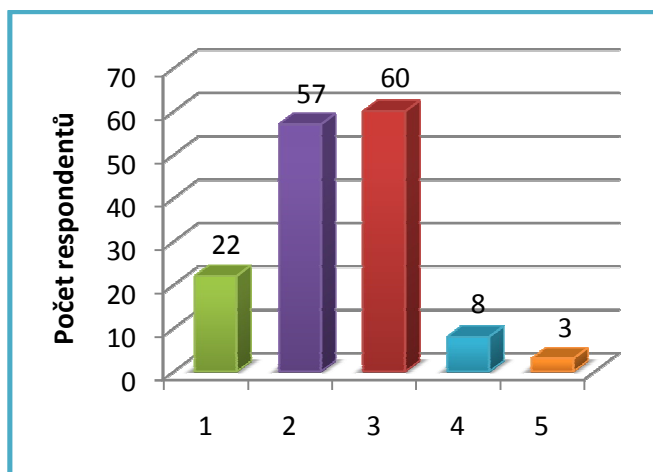
Rozložení respondentů podle věku:*Graf 2. Věk respondentů*

Z výšečového grafu rozložení respondentů podle věku lze usoudit, že nepatrně převažuje účast (52%) respondentů ve věku 14-15 let nad respondenty ve věku 11-12 (48%).

Rozložení respondentů podle místa bydliště:

Graf 3. Bydliště respondentů

Z výšečového grafu rozložení respondentů podle místa bydliště lze usoudit, že z velké části převládá účast respondentů žijících na vesnici (73%) nad respondenty žijících ve městě (27%).

Rozložení respondentů podle finančních poměrů rodiny:

Graf 4. Finanční poměry rodiny

Hodnocení finančních poměrů rodiny je zařazeno do škály 1-5, přičemž krajní hodnota 1 je definována jako *výborné* a hodnota 5 je definována jako *špatné*.

Ze sloupcového grafu rozložení respondentů podle finančních poměrů rodiny lze usoudit, že nejvyššího zastoupení (40%) dosáhli respondenti, kteří označili průměrnou hodnotu 3. Téměř stejného zastoupení (38%) dosáhli respondenti, kteří označili hodnotu 2. Respondentů, kteří označili hodnotu 1, je 15% a hodnotu 4 pak 5%. Nejméně zastoupení (2%) jsou respondenti hodnotící finanční poměry své rodiny jako špatné (hodnota 5).

4.5 Volba výzkumných technik

Pro získání dat byla použita výzkumná technika – **dotazník**. Byl sestaven písemný dotazník, který obsahuje 20 otázek několika typů. Jedná se o otázky uzavřené, polouzavřené a otevřené, dále jsou zde škály s pětibodovou stupnicí a otázky, kde respondenti bodují jednotlivé položky (viz. PŘÍLOHA PI).

Oblasti výzkumných problémů a jejich umístění do otázek v dotazníku:

- hodnota peněz (otázka č. 3, 18)
- způsob získávání peněz (otázka č. 4)
- výše a spokojenost s příjmem (otázka č. 5, 6, 9)
- nejnákladnější a nejčastější výdaje (otázka č. 7, 8)
- nakládání s penězi (otázka č. 10, 11, 12, 15, 19)
- spoření/šetření (otázka č. 13, 14, 16, 17)
- pravomoc v utrácení (otázka č. 20)

4.6 Způsob zpracování dat

První vyhodnocení dat v programu Excel bylo provedeno formou popisných statistických metod, určením absolutních a relativních četností, stanovením aritmetického průměru, směrodatné odchylky a bylo znázorněno pomocí tabulek, výsečových a sloupcových grafů, které byly doplněny popisným komentářem.

Před analýzou rozdílů podle vybraných proměnných (věk, pohlaví, bydliště) byly testovány předpoklady pro použití jednotlivých technik (normalita a homogenita dat). Jelikož nebyly tyto předpoklady splněny, bylo použito neparametrických technik, a to Mann-Whitneyova U testu (H1, H3, H4, H8, H9, H10, H14) a Wald-Wolfowitzova testu (H2, H5, H6, H13). Ke zjištění statisticky významných souvislostí mezi proměnnými bylo použito Pearsonova koeficientu korelace (H7) a Spearmanovy korelace (H11). Pro zjištění rozdílů mezi četnostmi bylo použito Pearsonova chí-kvadrátu (H12, H15). Před vyhodnocením dat byla stanovena hladina významnosti $p = 0,05$.

5 ANALÝZA A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Obecné a specifické výzkumné otázky, hypotézy:

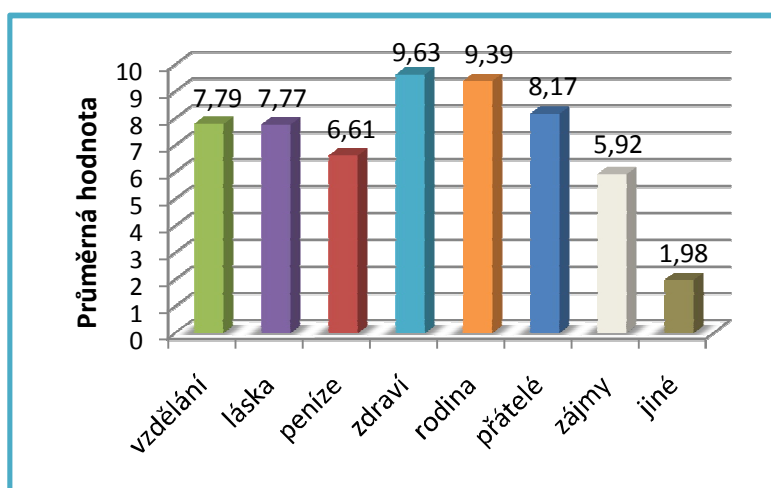
1. Jaké hodnoty jsou pro žáky důležité? (otázka č. 3)

Hodnoty	Průměrná důležitost	Směrodatná odchylka
Zdraví	9,63	0,91
Rodina	9,39	1,32
Přátelé	8,17	1,95
Vzdělání	7,79	1,82
Láska	7,77	2,25
Peníze	6,61	2,24
Zájmy, koníčky	5,92	2,37
Jiné	2,5	2,18

Tabulka 1. Preferované hodnoty

Preferované hodnoty jsou zařazeny do tabulky, kde jsou číslovány hodnotami 1-10. Přičemž hodnota 1 je definována jako *nejméně důležitá* a hodnota 10 je definována jako *nejdůležitější*. Eventualita „jiné“ umožnila rozšířit seznam položek.

Výsledky tabulky ukazují, že nejdůležitější je pro žáky zdraví (9,63). Těsně za ním následuje rodina (9,39) a třetí místo obsadili přátelé (8,17). Další v pořadí je vzdělání (7,79) a láska (7,77). Průměrná důležitost peněz je 6,61 a tím se řadí na 6. místo. Předposlední skončily zájmy a koníčky (5,92), mají však největší směrodatnou odchylku (2,37). Nejméně bodů (2,5) získala možnost „jiné“, kde žáci nejčastěji uváděli zvířata, štěstí, víru ale překvapivě i sex.

Graf 5. Preferované hodnoty

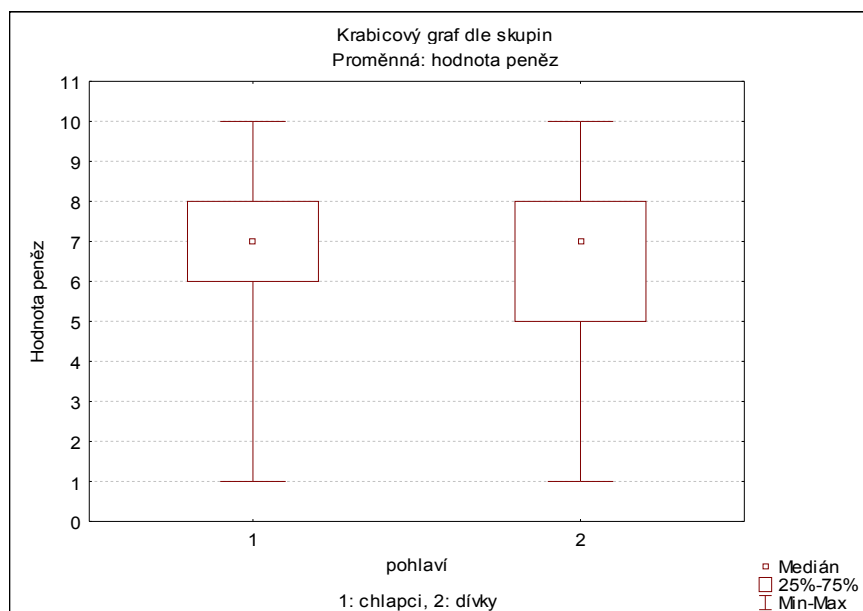
1.1. Jaké jsou rozdíly ve vnímání důležitosti hodnoty peněz mezi chlapci a dívkami?
(otázka č. 3/hlavička dotazníku)

H₁₀: Předpokládáme, že neexistují statisticky významné rozdíly ve vnímání důležitosti hodnoty peněz mezi chlapci a dívkami.

H_{1A}: Předpokládáme, že existují statisticky významné rozdíly ve vnímání důležitosti hodnoty peněz mezi chlapci a dívkami.

Proměnná	Mann-Whitneyův U test (hospodareni_zaku_sta) Dle proměn. pohlaví Označené testy jsou významné na hladině $p < 0,0500$				
	Sčt poč. skup. 1	Sčt poč. skup. 2	U	Z	p-hodn.
hod. peněz	6006,000	5319,000	2316,000	1,857472	0,063245

Tabulka 2. Rozdíly ve vnímání důležitosti hodnoty peněz podle pohlaví

Graf 6. Rozdíly ve vnímání důležitosti hodnoty peněz podle pohlaví

Z tabulky vyplývá, že neexistují statisticky významné rozdíly ve vnímání důležitosti hodnoty peněz mezi chlapci a dívkami ($p = 0,063$; $p > 0,05$). Přijímáme nulovou hypotézu.

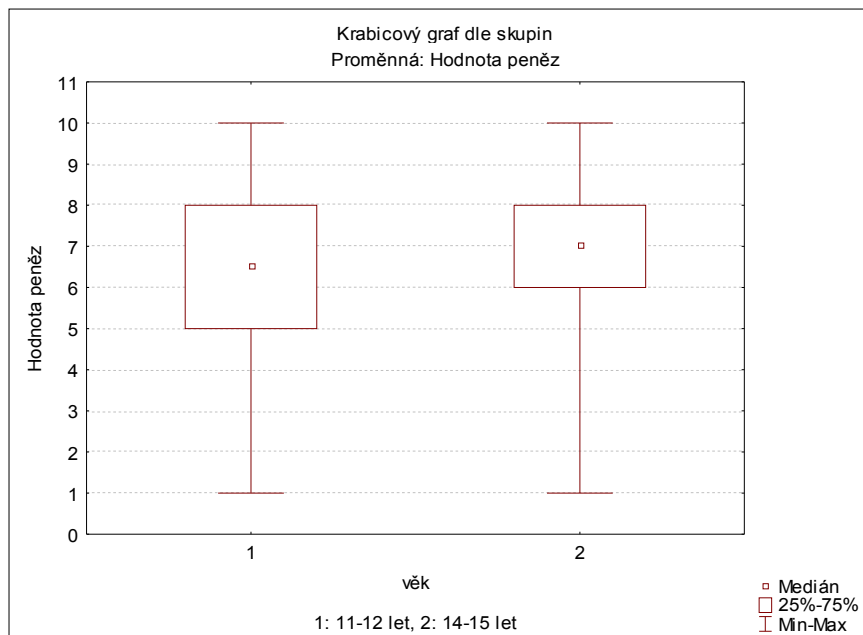
1.2. Jaké jsou rozdíly ve vnímání důležitosti hodnoty peněz vzhledem k věku žáků?
(otázka č. 3/hlavička dotazníku)

H₂₀: Předpokládáme, že neexistují statisticky významné rozdíly ve vnímání důležitosti hodnoty peněz vzhledem k věku žáků.

H_{2A}: Předpokládáme, že existují statisticky významné rozdíly ve vnímání důležitosti hodnoty peněz vzhledem k věku žáků.

Wald-Wolfowitzův test (hospodareni_zaku_sta)						
Dle proměn. věk						
Označené testy jsou významné na hladině $p < 0,05000$						
Proměnná	N platn. skup. 1	N platn. skup. 2	Průměr skup. 1	Průměr skup. 2	Z	p-hodn.
hod. peněz	72	78	6,152778	7,038462	-2,11379	0,034534

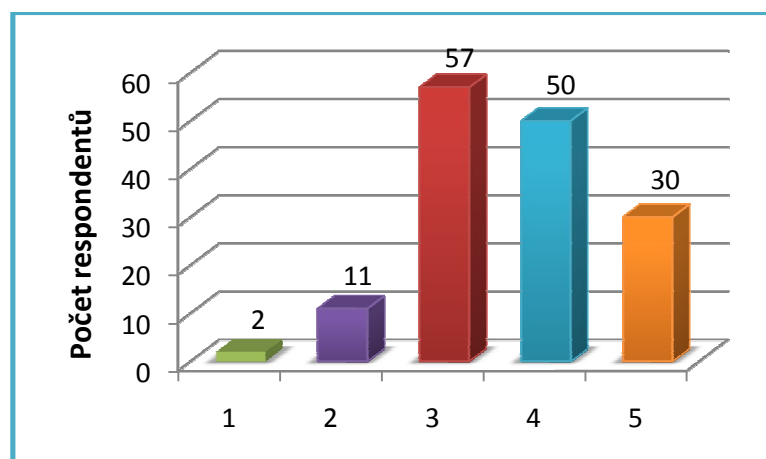
Tabulka 3. Rozdíly ve vnímání důležitosti hodnoty peněz podle věku

Graf 7. Rozdíly ve vnímání důležitosti hodnoty peněz podle věku

Z tabulky vyplývá, že existují statisticky významné rozdíly ve vnímání důležitosti hodnoty peněz vzhledem k věku žáků ($p = 0,035$; $p < 0,05$). Zamítáme nulovou hypotézu a přijímáme alternativní. Z grafu vyplývá, že pro žáky ve věku 14-15 let je hodnota peněz důležitější než pro žáky ve věku 11-12 let.

1.3. Jak moc jsou pro žáky důležité peníze? (otázka č. 18)

Graf 8. Míra důležitosti peněz

Důležitost peněz je zařazena do škály 1-5, přičemž krajní hodnota 1 je definována jako *vůbec* a hodnota 5 je definována jako *velmi*.

Z grafu vyplývá, že nejvíce žáků (38%) označilo průměrnou hodnotu 3. Skoro stejný počet žáků (34%) označilo hodnotu 4 a 20% žáků považuje peníze za velmi důležité (hodnota 5). Hodnotu 2 označilo 7% žáků a hodnotu 1 pouze 1% žáků. Z těchto výsledků můžeme obecně říci, že peníze jsou pro žáky dosti důležité. Vypovídají o tom vysoké hodnoty v kategorii 4 a 5. Průměrná označovaná hodnota byla 3,63.

2. Jakým způsobem žáci nejčastěji získávají peníze? (otázka č. 4)

Způsoby získávání peněz	Průměrná hodnota	Četnost odpovědí	Směr. odchylka
Peníze dostávám mimořádně, když mám narozeniny, svátek, na Vánoce, Velikonoce a podobné příležitosti.	3,98	143	1,53
Čas od času si řeknu rodičům o peníze, podle toho jak je potřebuji.	2,87	131	1,86
Ve stanovených termínech dostávám určitou částku („kapesné“) která nesouvisí s provedením domácích prací.	2,52	109	2,03
Dostávám určitou částku jako „odměnu“/„výplatu“ za provedení drobných domácích prací nebo za dobré známky.	1,59	108	1,52
Peníze si vydělávám sám/a drobnými pracemi mimo domov (např. hlídání dětí, sekání trávy, sběr papíru...)	0,79	48	1,48
Se souhlasem rodičů si podle svých potřeb vybírám peníze z malé společné pokladny.	0,56	42	1,14
Jinak	0,12	6	0,29

Tabulka 4. Způsoby získávání financí

Nejčastější způsoby získávání financí jsou zařazeny do tabulky, kde jsou číslovány hodnotami 1-10 nebo 0. Přičemž hodnota 1 je definována jako *zřídka* a hodnota 5 je definována jako *nejčastěji*. Hodnota 0 je pak definována jako *vůbec*. Eventualita „jinak“ umožnila rozšířit seznam položek.

Z tabulky, kde jsou jednotlivé způsoby získávání peněz již seřazeny od nejčastějšího po nejméně častý, vyplývá, že žáci nejčastěji získávají peníze při mimořádných příležitostech, kdy jsou obdarováni určitou finanční částkou (3,98) anebo si o peníze řeknou rodičům (2,87). Peníze formou kapesného jsou až na třetím místě (2,52), ale je zde největší směrodatná odchylka. Nejméně používaná je tzv. společná pokladna (0,56). V možnosti „jinak“ (0,12) žáci uváděli, že si peníze vydělají na brigádě nebo prostřednictvím sázek.

2.1. Jaké jsou rozdíly v nejčastějších způsobech získávání peněz vzhledem k věku žáků?
(otázka č. 4/hlavička dotazníku)

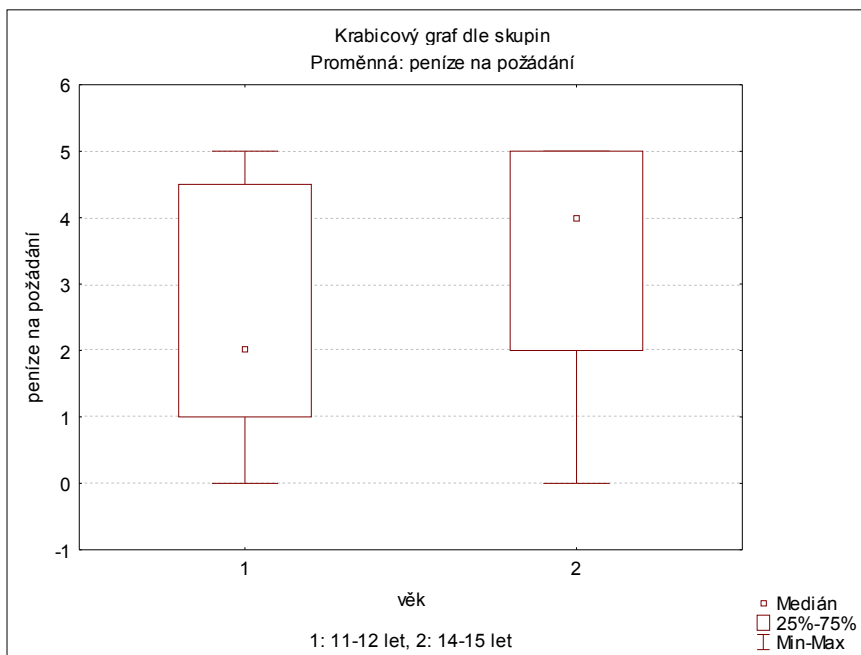
H₃₀: Předpokládáme, že neexistují statisticky významné rozdíly v nejčastějších způsobech získávání peněz vzhledem k věku žáků.

H_{3A}: Předpokládáme, že existují statisticky významné rozdíly v nejčastějších způsobech získávání peněz vzhledem k věku žáků.

Proměnná	Mann-Whitneyův U test (hospodareni_zaku_sta)				
	Dle proměn. věk Označené testy jsou významné na hladině $p < ,0500$				
	Sčt poř. skup. 1	Sčt poř. skup. 2	U	Z	p-hodn.
výplata/odměna	5303,500	6021,500	2675,500	-0,49655	0,619507
kapesné	5581,500	5743,500	2662,500	0,54545	0,585443
peníze na požádání	4634,500	6690,500	2006,500	-3,01315	0,002586
společná pokladna	5480,000	5845,000	2764,000	0,16364	0,870018
práce	4702,000	6623,000	2074,000	-2,75924	0,005794
mimořádné peníze	6065,000	5260,000	2179,000	2,36425	0,018067

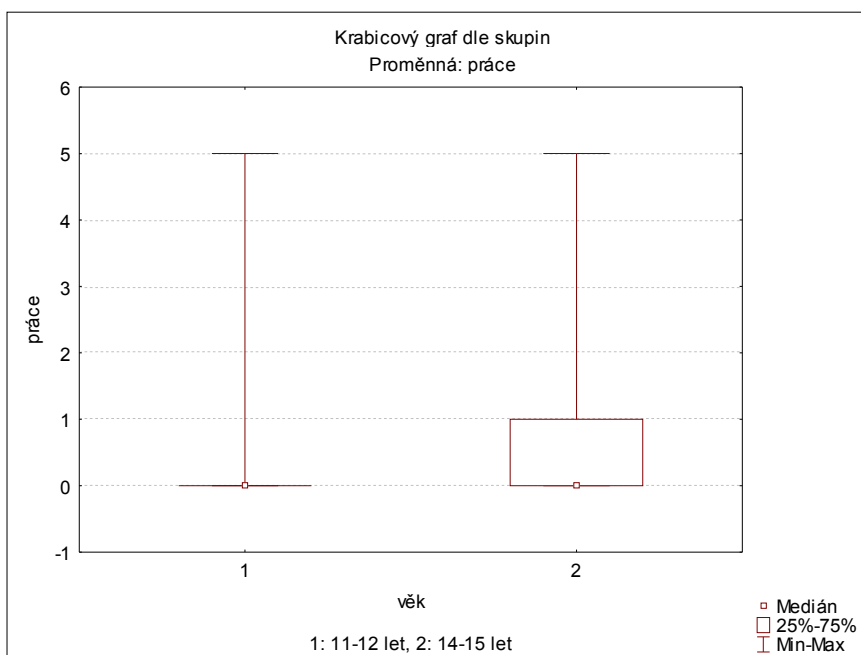
Tabulka 5. Rozdíly ve způsobech získávání peněz podle věku

Z tabulky vyplývá, že neexistují statisticky významné rozdíly ve způsobu získávání peněz formou výplaty/odměny za domácí práce, formou kapesného a prostřednictvím společné pokladny vzhledem k věku žáků. Pro všechny tyto proměnné platí, že $p > 0,05$. Přijímáme u nich nulovou hypotézu.

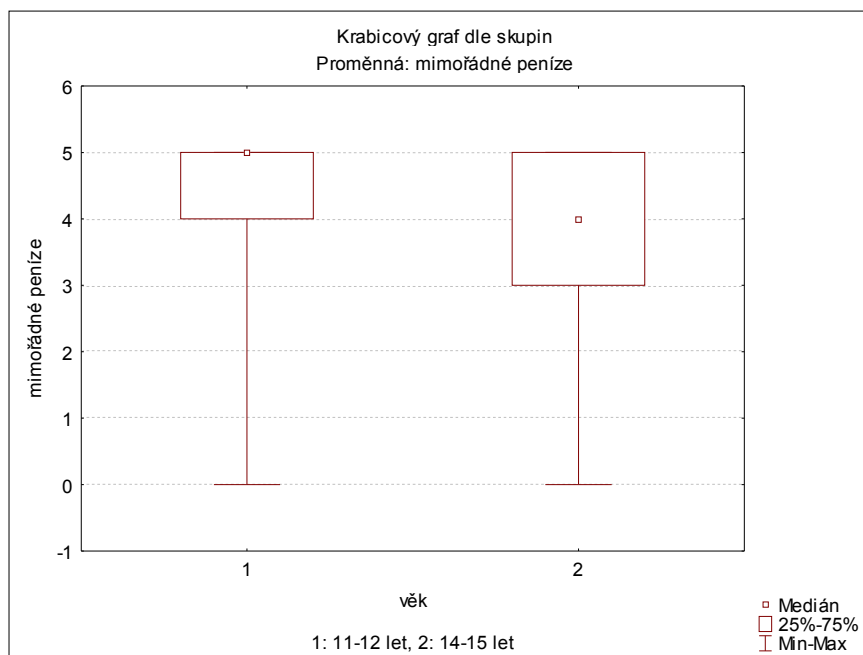
Graf 9. Rozdíly ve způsobu získávání peněz na požádání podle věku

Z tabulky vyplývá, že existují statisticky významné rozdíly ve způsobu získávání peněz na požádání vzhledem k věku žáků ($p = 0,003$; $p < 0,05$). Zamítáme nulovou hypotézu a přijímáme alternativní. Výsledky grafu ukazují, že starší žáci (14-15 let) získávají peníze tímto způsobem častěji než mladší žáci (11-12 let).

Graf 10. Rozdíly ve způsobu získávání peněz

Z tabulky vyplývá, že existují statisticky významné rozdíly ve způsobu získávání peněz za práci mimo domov vzhledem k věku žáků ($p = 0,006$; $p < 0,05$). Zamítáme nulovou hypotézu a přijímáme alternativní. Z grafu je patrné, že starší žáci (14-15 let) získávají peníze tímto způsobem častěji než mladší žáci (11-12 let).

Graf 11. Rozdíly ve způsobu získávání peněz při mimořádných příležitostech podle věku

Z tabulky vyplývá, že existují statisticky významné rozdíly ve způsobu získávání peněz při mimořádných příležitostech vzhledem k věku žáků ($p = 0,018$; $p < 0,05$). Zamítáme nulovou hypotézu a přijímáme alternativní. Z grafu je patrné, že mladší žáci (11-12 let) získávají peníze při mimořádných příležitostech častěji než starší žáci (14-15 let).

2.2. Jaké jsou rozdíly v nejčastějších způsobech získávání peněz podle místa bydliště? (otázka č. 4/otázka č. 1)

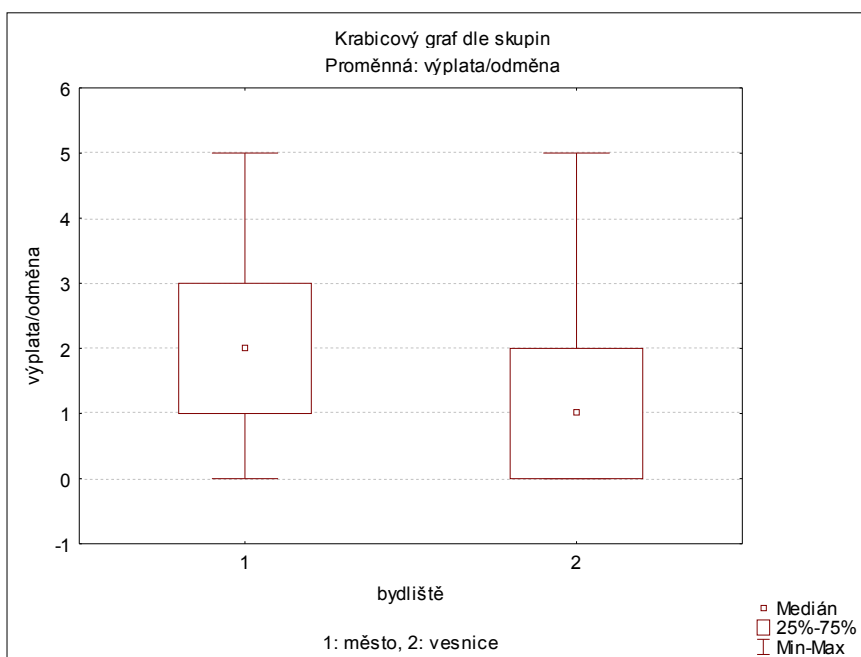
H₀: Předpokládáme, že neexistují statisticky významné rozdíly v nejčastějších způsobech získávání peněz podle místa bydliště.

H_A: Předpokládáme, že existují statisticky významné rozdíly v nejčastějších způsobech získávání peněz podle místa bydliště.

Proměnná	Mann-Whitneyův U test (hospodareni_zaku_sta) Dle proměn. bydliště Označené testy jsou významné na hladině $p < 0,0500$				
	Sčt poč. skup. 1	Sčt poč. skup. 2	U	Z	p-hodn.
výplata/odměna	3740,500	7584,500	1589,500	2,71782	0,006572
kapesné	3699,000	7626,000	1631,000	2,54281	0,010997
peníze na požádání	3297,000	8028,000	2033,000	0,84760	0,396659
společná pokladna	3076,000	8249,000	2215,000	-0,08012	0,936140
práce	3365,500	7959,500	1964,500	1,13646	0,255763
mimořádné peníze	2564,500	8760,500	1703,500	-2,23708	0,025282

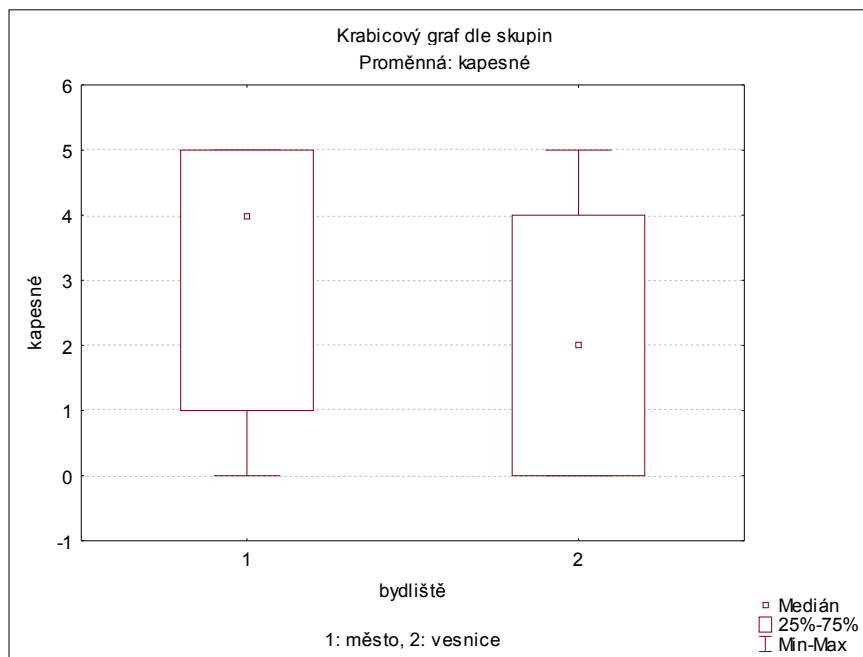
Tabulka 6. Rozdíly ve způsobech získávání peněz podle bydliště

Z tabulky vyplývá, že neexistují statisticky významné rozdíly ve způsobu získávání peněz na požádání, prostřednictvím společné pokladny a za práci mimo domov podle místa bydliště žáků. Pro všechny tyto proměnné platí, že $p > 0,05$. Přijímáme u nich nulovou hypotézu.

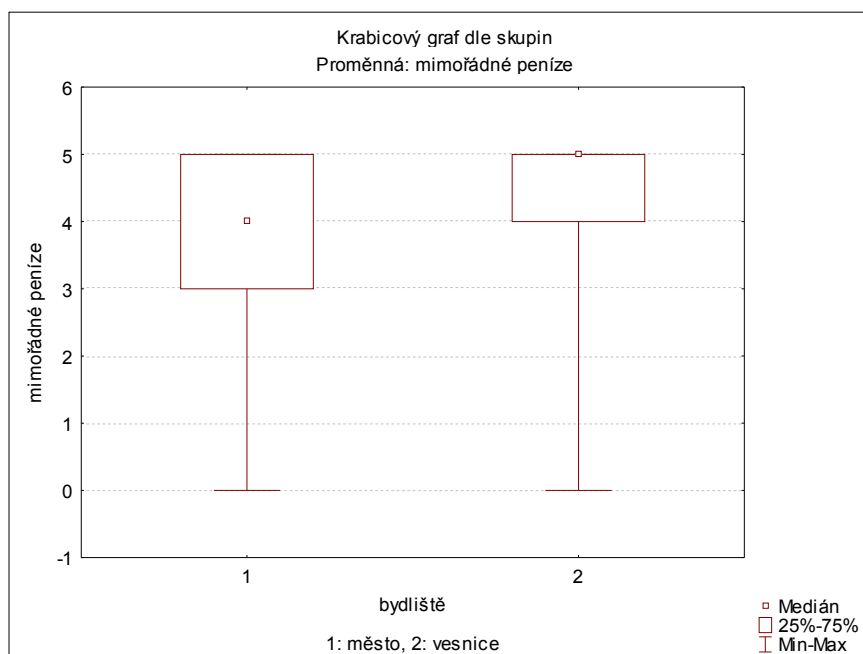
Graf 12. Rozdíly v získávání peněz formou odměny za domácí práce podle bydliště

Z tabulky vyplývá, že existují statisticky významné rozdíly ve způsobu získávání peněz formou výplaty/odměny za domácí práce podle místa bydliště ($p = 0,007$; $p < 0,05$). Zamítáme nulovou hypotézu a přijímáme alternativní. Výsledky grafu ukazují, že žáci žijící ve městě získávají peníze formou výplaty/odměny za domácí práce častěji než žáci žijící na vesnici.

Graf 13. Rozdíly v získávání peněz formou kapesného podle bydliště

Z tabulky vyplývá, že existují statisticky významné rozdíly ve způsobu získávání peněz formou kapesného podle místa bydliště ($p = 0,011$; $p < 0,05$). Zamítáme nulovou hypotézu a přijímáme alternativní. Výsledky grafu ukazují, že žáci žijící ve městě získávají peníze formou kapesného častěji než žáci žijící na vesnici.

Graf 14. Rozdíly v získávání peněz při mimořádných příležitostech podle bydliště

Z tabulky vyplývá, že existují statisticky významné rozdíly ve způsobu získávání peněz při mimořádných příležitostech podle místa bydliště ($p = 0,025$; $p < 0,05$). Zamítáme nulovou

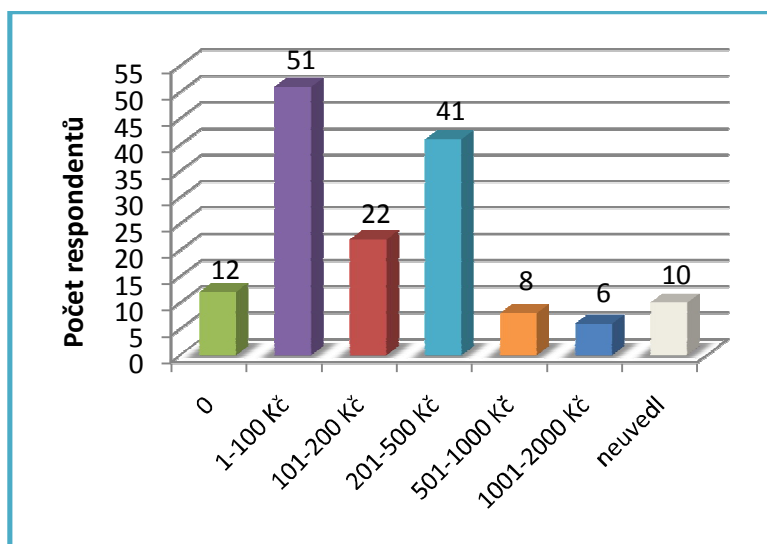
hypotézu a přijímáme alternativní. Výsledky grafu ukazují, že žáci žijící na vesnici získávají peníze při mimořádných příležitostech častěji než žáci žijící ve městě.

3. Kolik činí měsíční příjem žáků pro jejich vlastní potřeby? (otázka č. 5)

Rozmezí částky v Kč	Četnost odpovědí	Průměrná částka v Kč
nevedl	10	-
0	12	0
1 – 100	51	83
101 – 200	22	195
201 – 500	41	346
501 – 1000	8	860
1001 – 2000	6	1.775
Celková průměrná částka činí 288 Kč		

Tabulka 7. Měsíční příjem žáků

Výši měsíčního příjmu pro vlastní potřeby žáci uváděli v částkách zaokrouhlených na desetikoruny. Tyto částky byly následně rozděleny do příslušných kategorií.

Graf 15. Měsíční příjem žáků

Výsledky grafu ukazují, že nejvíce žáků (34%) má měsíčně k dispozici pro vlastní potřeby částku v rozmezí 1-100 Kč. Druhá nejčastější uváděná částka (27%) je v rozmezí 201-500 Kč a následuje částka v rozmezí 101-200 Kč (15%). Skoro stejný počet žáků (8%) a (7%) uvedlo, že nemá pro vlastní potřeby žádné peníze nebo částku vůbec nevedlo. Malý počet

žáků (5%) má k dispozici částku v rozmezí 501-1000 Kč a jen 4% žáků uvedla částku v rozmezí 1001-2000 Kč.

Průměrně mají žáci měsíčně k dispozici pro vlastní potřeby 288 Kč. Nejčastější uváděná částka byla však 100 Kč.

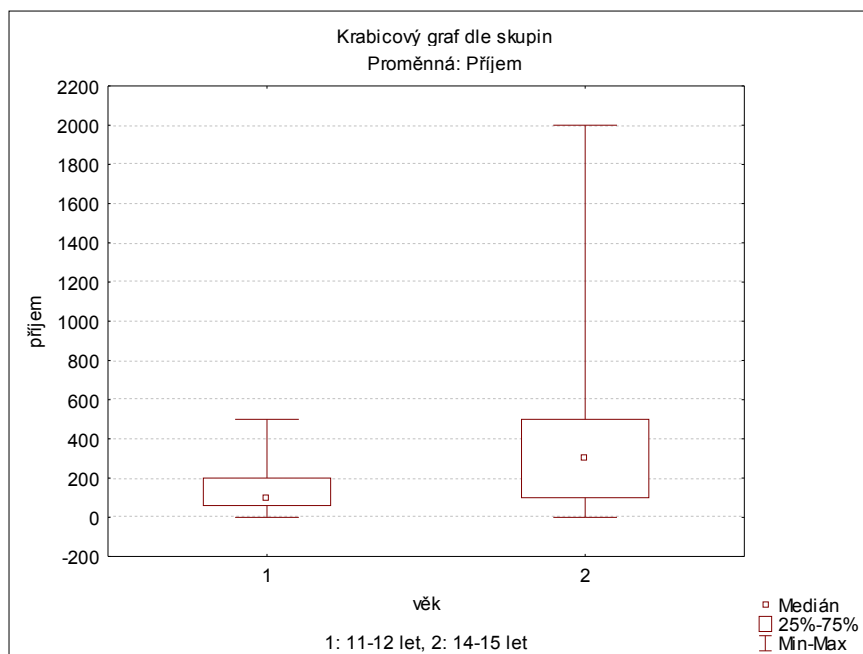
3.1. Jak se liší výše měsíčního příjmu žáků vzhledem k jejich věku? (otázka č. 5/hlavička dotazníku)

H₀: Předpokládáme, že výše měsíčního příjmu žáků je vzhledem k věku stejná.

H_A: Předpokládáme, že výše měsíčního příjmu žáků je vzhledem k věku rozdílná.

Wald-Wolfowitzův test (hospodareni_zaku_sta)						
Dle proměn. věk						
Označené testy jsou významné na hladině $p < ,05000$						
Proměnná	N platn. skup. 1	N platn. skup. 2	Průměr skup. 1	Průměr skup. 2	Z	p-hodn.
příjem	64	76	130,7813	419,7368	-2,13389	0,032852

Tabulka 8. Rozdíly v měsíčním příjmu podle věku

Graf 16. Rozdíly v měsíčním příjmu podle věku

Z tabulky vyplývá, že existují statisticky významné rozdíly ve výši měsíčního příjmu žáků vzhledem k jejich věku ($p = 0,033$; $p < 0,05$). Zamítáme proto nulovou hypotézu a přijímáme alternativní. Z grafu je patrné, že starší žáci (14-15 let) mají měsíční příjem vyšší než mladší žáci (11-12 let).

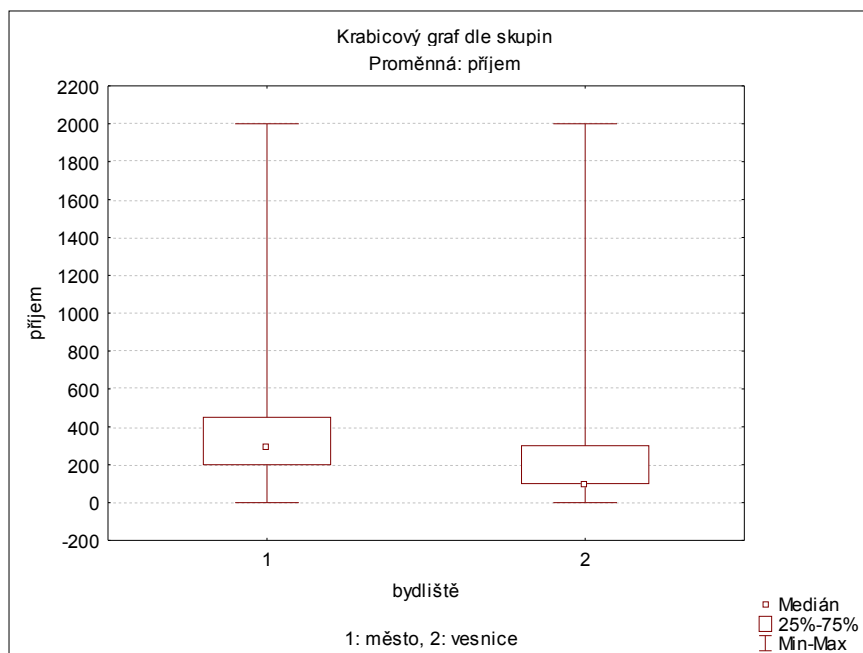
3.2. Jak se liší výše měsíčního příjmu žáků podle místa bydliště? (otázka č. 5/otázka č. 1)

H₀: Předpokládáme, že výše měsíčního příjmu žáků je vzhledem k místu bydliště stejná.

H_A: Předpokládáme, že výše měsíčního příjmu žáků je vzhledem k místu bydliště rozdílná.

Wald-Wolfowitzův test (hospodareni_zaku_sta)						
Dle proměn. bydliště						
Označené testy jsou významné na hladině $p < ,05000$						
Proměnná	N platn. skup. 1	N platn. skup. 2	Průměr skup. 1	Průměr skup. 2	Z	p-hodn.
příjem	41	99	371,9512	252,7273	-2,66336	0,007737

Tabulka 9. Rozdíly v měsíčním příjmu podle místa bydliště

Graf 17. Rozdíly v měsíčním příjmu podle místa bydliště

Z tabulky vyplývá, že existují statisticky významné rozdíly ve výši měsíčního příjmu žáků podle místa bydliště ($p = 0,008$; $p < 0,05$). Zamítáme nulovou hypotézu a přijímáme alternativní. Výsledky grafu ukazují, že žáci žijící ve městě mají vyšší měsíční příjem než žáci žijící na vesnici.

3.3. Existuje vzájemná souvislost mezi výší měsíčního příjmu žáků a tím, jak hodnotí finanční poměry své rodiny?

H₀: Předpokládáme, že neexistuje vzájemná souvislost mezi výší měsíčního příjmu žáků a tím, jak hodnotí finanční poměry své rodiny.

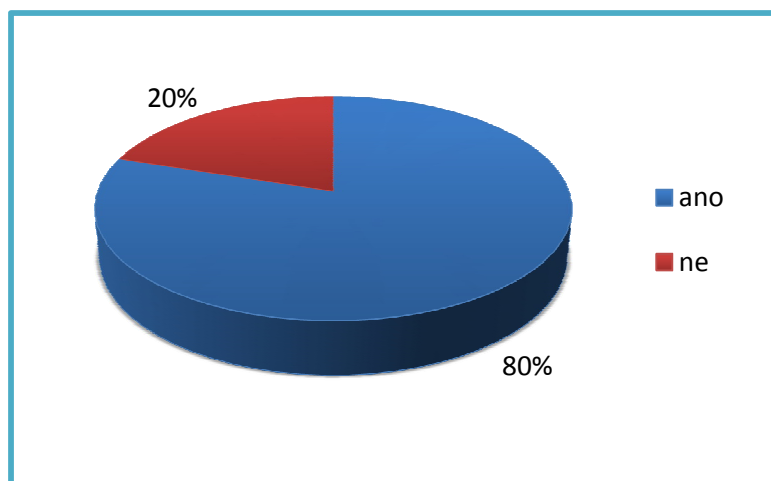
H7_A: Předpokládáme, že existuje vzájemná souvislost mezi výší měsíčního příjmu žáků a tím, jak hodnotí finanční poměry své rodiny.

Proměnná	Korelace (hospodareni_zaku_sta)			
	Průměry	Sm.odch.	fin. poměry	příjem
fin. poměry	2,4143	0,8895	1,000000	-0,222790
příjem	287,6429	384,5816	-0,222790	1,000000

Tabulka 10. Souvislost mezi výší příjmu a finančními poměry rodiny

Na základě výsledků korelace se ukazuje, že existuje negativní souvislost mezi výší měsíčního příjmu žáků a tím, jak hodnotí finanční poměry své rodiny ($p < 0,05$). Zamítáme nulovou hypotézu a přijímáme alternativní. Znamená to, že čím jsou finanční poměry rodiny horší, tím klesá výše měsíčního příjmu žáků.

3.4. Jsou žáci spokojeni s výší měsíčního příjmu? (otázka č. 6)

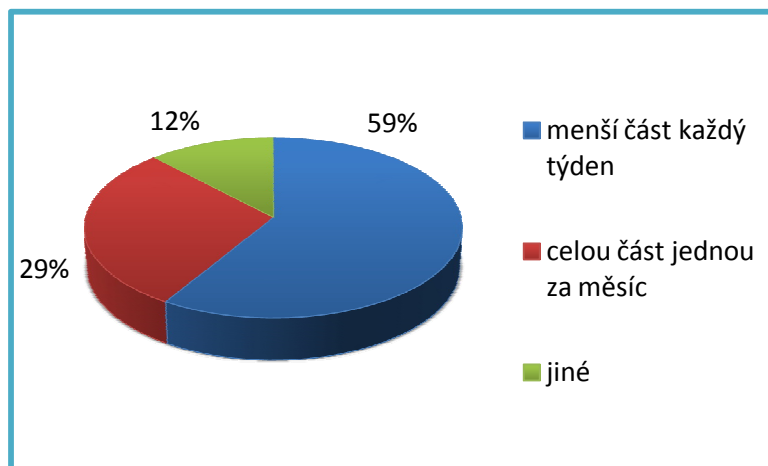

Graf 18. Spokojenost s příjmem

V případě, že se respondent rozhodne pro výběr možnosti ne, vyžaduje se jeho doplnění odpovědi o číselné vyjádření požadované částky – pokud ne, jakou částku byste chtěli dostávat?

Z grafického znázornění výsledků je zřejmé, že převážná část respondentů je s výší měsíčního příjmu spokojena. Tuto možnost volilo překvapivě 80% žáků. Naopak nespokojených žáků je pouze 20%. Žáci, kteří nejsou spokojeni se svým měsíčním příjmem, by chtěli měsíčně dostávat průměrně 680 Kč. Nejčastěji uváděná částka byla však 200 Kč nebo 500 Kč.

3.5. Jakou frekvenci příjmu žáci upřednostňují? (otázka č 9)

Graf 19. Preferovaná frekvence příjmu

Z grafu je patrné, že více jak polovina žáků (59%) se přiklání k variantě dostávat menší část peněz každý týden. 29% žáků by naopak uvítalo, kdyby dostávalo celou část peněz jednou za měsíc a 12% žáků uvedlo variantu jiné. Zde žáci nejčastěji uváděli, že by preferovali dostávat peníze vždy, když o ně požádají nebo když potřebují.

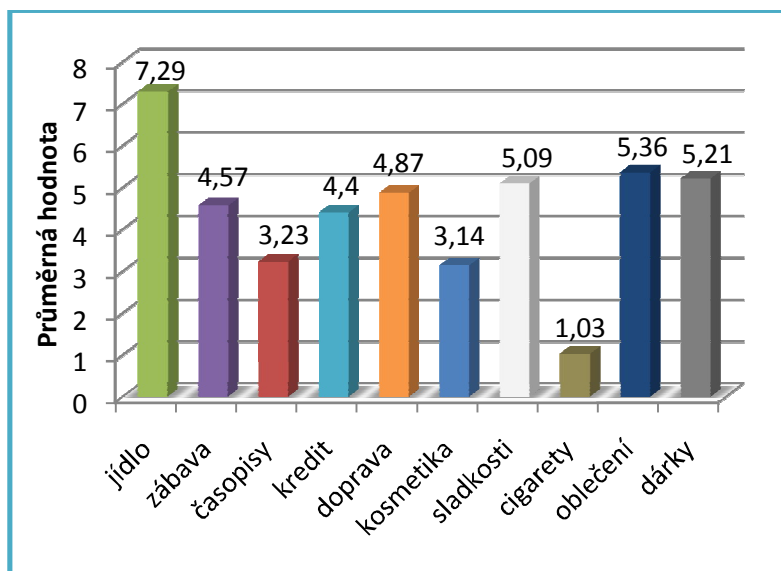
4. Za jaké věci utratí žáci nejvíce peněz a jak často za ně utrácení? (otázka č. 7)

Položka	Průměrná hodnota	Četnost odpovědí	Směrodatná odchylka
jídlo (svačiny, pití, obědy)	7,29	145	2,93
oblečení	5,36	128	3,34
dárky	5,21	146	2,84
sladkosti (návštěvy cukrárny, kavárny)	5,09	137	3,04
doprava	4,87	118	3,69
zábava (kino, divadlo, výstava, koncert)	4,57	125	3,51
kredit do mobilu	4,4	118	3,44
časopisy	3,23	104	3,42
kosmetika	3,14	95	3,43
cigarety, alkohol	1,03	36	2,45

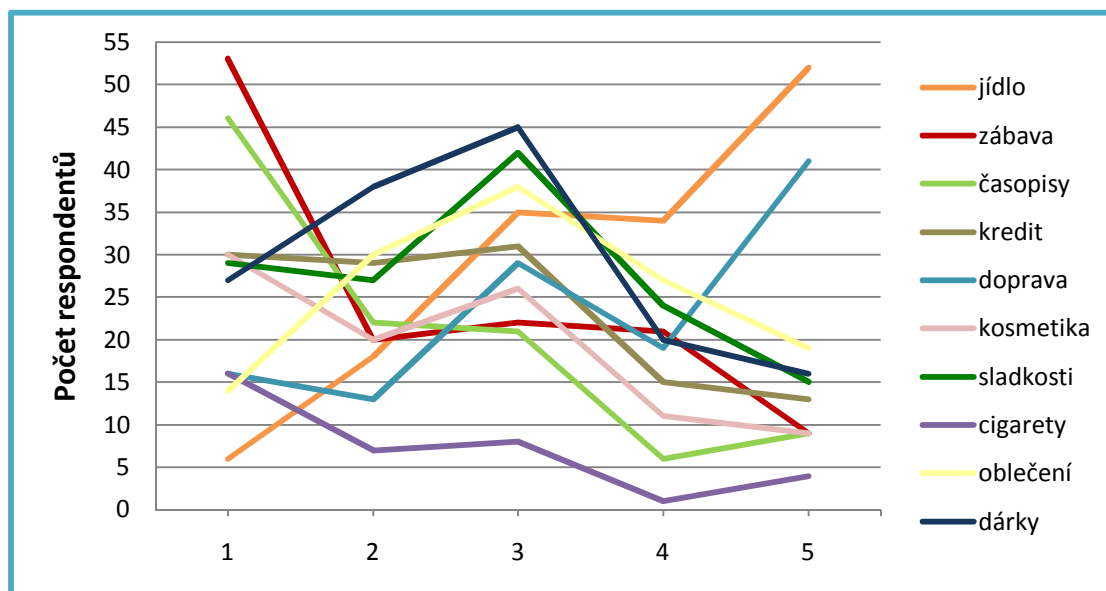
Tabulka 11. Nejnákladnější výdaje

Výdaje za jednotlivé položky jsou zařazeny do tabulky, kde jsou číslovány hodnotami 1-10. Přičemž hodnota 1 je definována jako *nejméně* a hodnota 10 je definována jako *nejvíce*. Hodnota 0 je pak definována jako *nic neutratím*.

Z tabulky vyplývá, že žáci utratí nejvíce peněz za jídlo (7,29). Poměrně s velkým odstupem následuje překvapivě oblečení (5,36) a dárky (5,21). Další v pořadí jsou sladkosti (5,09) doprava (4,87) a zábava (4,57). Naopak nejméně peněz žákům odčerpávají cigarety a alkohol (1,03). Přesto je znepokojivé, že tuto položku označilo 36 žáků (mladších 18 let) z celkových 150.

Graf 20. Nejnákladnější výdaje

Graf 21. Frekvence utrácení za jednotlivé položky

Frekvence utrácení za jednotlivé položky je zařazena do škály 1-5. Přičemž krajní hodnota 1 je definována jako *zřídka* a hodnota 5 je definována jako *často*. Na škále žáci hodnotili jen ty položky, u kterých v předchozí tabulce uvedli číslo různé od 0.

Nejčastější výdaje	
Položka	Průměrná hodnota
jídlo	3,62
doprava	2,73
dárky	2,65
oblečení	2,60
sladkosti	2,53
kredit	2,04
zábava	1,92
kosmetika	1,58
časopisy	1,48
cigarety, alkohol	0,52

Tabulka 12. Nejčastější výdaje

Srovnání	
Nejčastější výdaje	Nejnákladnější výdaje
jídlo	jídlo
<u>doprava</u>	<u>oblečení</u>
dárky	dárky
<u>oblečení</u>	sladkosti
sladkosti	<u>doprava</u>
kredit	zábava
zábava	kredit
kosmetika	časopisy
časopisy	kosmetika
cigarety, alkohol	cigarety, alkohol

Tabulka 13. Nejčastější x nejnákladnější výdaje

Z tabulky č. 8 vyplývá, že žáci utrácejí nejčastěji za jídlo (3,62) a dopravu (2,73). Následují nákupy dárků (2,65), oblečení (2,60) a sladkostí (2,53). Méně často utrácejí žáci za kredit, zábavu, kosmetiku a časopisy. Nejméně časté jsou pak nákupy cigaret a alkoholu (0,52).

Tabulka č. 9 pak znázorňuje srovnání nejčastějších a nejnákladnějších výdajů. Z tabulky je zřejmé, že jídlo je nejčastější a zároveň nejnákladnější položka, za kterou žáci utrácejí peníze. Mezi dalšími položkami jsou už ale značné rozdíly. Největší rozdíly lze vypočítat v nákupech za dopravu a oblečení, jejichž pořadí se v jednotlivých kategoriích výrazně liší.

4.1. Jaké jsou rozdíly ve věcech, za něž utratí žáci nejvíce peněz mezi chlapci a dívkami? (otázka č. 7/hlavička)

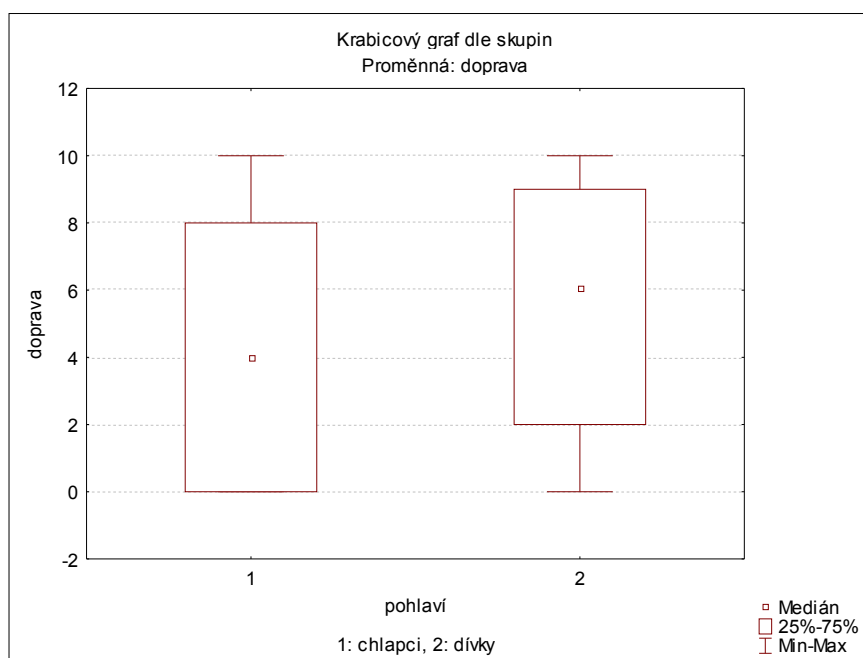
H₀: Předpokládáme, že neexistují statisticky významné rozdíly ve věcech, za něž utratí žáci nejvíce peněz mezi chlapci a dívkami.

H_A: Předpokládáme, že existují statisticky významné rozdíly ve věcech, za něž utratí žáci nejvíce peněz mezi chlapci a dívkami.

Proměnná	Mann-Whitneyův U test (hospodareni_zaku_sta) Dle proměn. pohlaví Označené testy jsou významné na hladině $p < ,05000$				
	Sčt poř. skup. 1	Sčt poř. skup. 2	U	Z	p-hodn.
jídlo	5411,500	5913,500	2710,500	-0,37413	0,708310
zábava	5524,500	5800,500	2797,500	0,04700	0,962513
časopisy	5080,000	6245,000	2379,000	-1,62059	0,105107
kredit	5260,000	6065,000	2559,000	-0,94378	0,345285
doprava	4924,500	6400,500	2223,500	-2,20528	0,027435
kosmetika	3800,500	7524,500	1099,500	-6,43159	0,000000
sladkosti	5103,000	6222,000	2402,000	-1,53411	0,125004
cigarety	5623,000	5702,000	2699,000	0,41737	0,676410
oblečení	4753,500	6571,500	2052,500	-2,84825	0,004396
dárky	5704,500	5620,500	2617,500	0,72381	0,469181

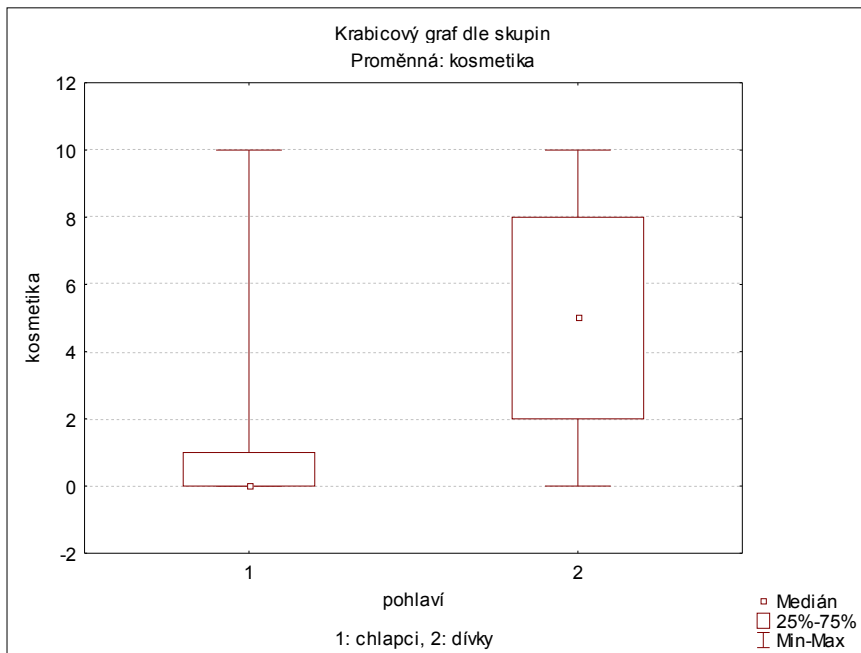
Tabulka 14. Rozdíly v utrácení za jednotlivé položky podle pohlaví

Z tabulky vyplývá, že neexistují statisticky významné rozdíly v utrácení peněz za jídlo, zábavu, časopisy, kredit, sladkosti, cigarety a dárky podle pohlaví žáků. Pro všechny tyto proměnné platí, že $p > 0,05$. Přijímáme u nich nulovou hypotézu.

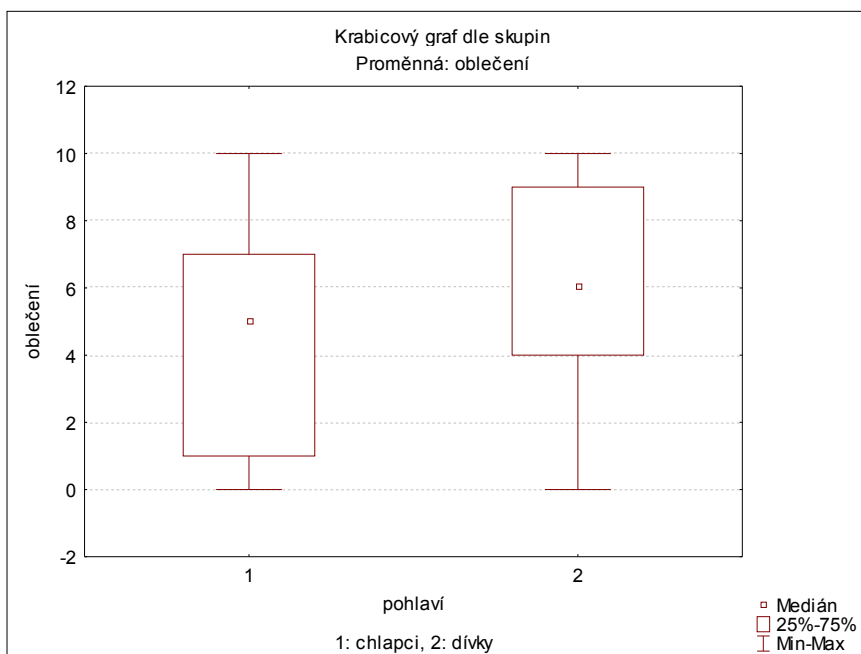
Graf 22. Rozdíly v utrácení peněz za dopravu podle pohlaví

Z tabulky vyplývá, že existují statisticky významné rozdíly v utrácení peněz za dopravu mezi chlapci a dívkami ($p = 0,027$; $p < 0,05$). Zamítáme nulovou hypotézu a přijímáme alternativní. Výsledky grafu ukazují, že dívky utratí za dopravu více peněz než chlapci.

Graf 23. Rozdíly v utrácení peněz za kosmetiku podle pohlaví

Z tabulky vyplývá, že existují statisticky významné rozdíly v utrácení peněz za kosmetiku mezi chlapci a dívkami ($p = 0,000$; $p < 0,05$). Zamítáme nulovou hypotézu a přijímáme alternativní. Výsledky grafu ukazují, že dívky utratí za kosmetiku více peněz než chlapci.

Graf 24. Rozdíly v utrácení peněz za oblečení podle pohlaví

Z tabulky vyplývá, že existují statisticky významné rozdíly v utrácení peněz za oblečení mezi chlapci a dívkami ($p = 0,004$; $p < 0,05$). Zamítáme nulovou hypotézu a přijímáme alternativní. Z grafu je patrné, že dívky utratí za oblečení více peněz než chlapci.

4.2. Jaké jsou rozdíly ve věcech, za něž utratí žáci nejvíce peněz vzhledem k jejich věku?
(otázka č. 7/ hlavička dotazníku)

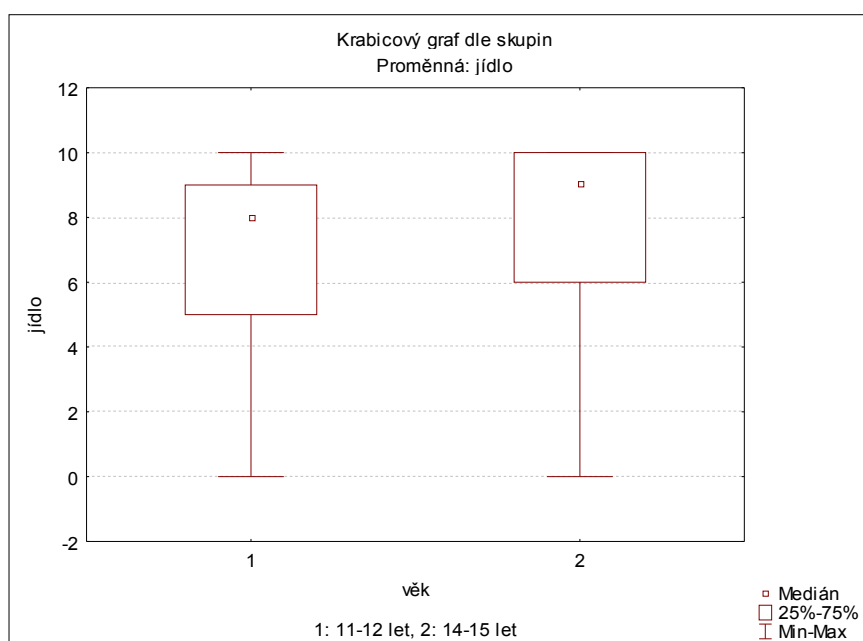
H₀: Předpokládáme, že neexistují statisticky významné rozdíly ve věcech, za něž utratí žáci nejvíce peněz vzhledem k jejich věku.

H_A: Předpokládáme, že existují statisticky významné rozdíly ve věcech, za něž utratí žáci nejvíce peněz vzhledem k jejich věku.

Proměnná	Mann-Whitneyův U test (hospodareni_zaku_sta) Dle proměn. věk Označené testy jsou významné na hladině $p < ,05000$				
	Sčt poč. skup. 1	Sčt poč. skup. 2	U	Z	p-hodn.
jídlo	4595,500	6729,500	1967,500	-3,15986	0,001579
zábava	4985,000	6340,000	2357,000	-1,69466	0,090140
časopisy	6234,000	5091,000	2010,000	2,99999	0,002700
kredit	5936,000	5389,000	2308,000	1,87899	0,060247
doprava	5152,000	6173,000	2524,000	-1,06645	0,286220
kosmetika	5003,000	6322,000	2375,000	-1,62695	0,103748
sladkosti	5240,000	6085,000	2612,000	-0,73542	0,462084
cigarety	4398,000	6927,000	1770,000	-3,90280	0,000095
oblečení	4957,000	6368,000	2329,000	-1,79999	0,071863
dárky	5463,000	5862,000	2781,000	0,09969	0,920594

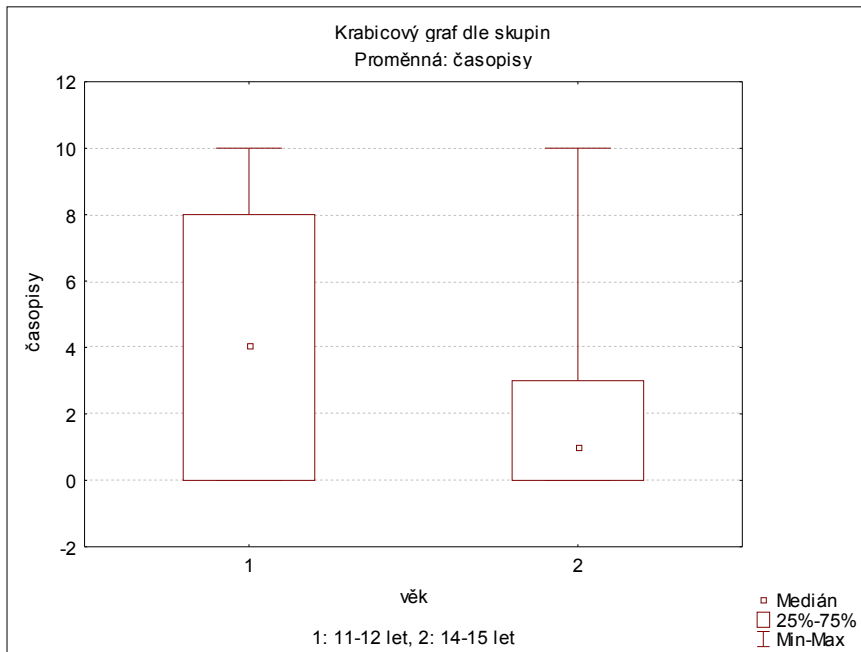
Tabulka 15. Rozdíly v utrácení za jednotlivé věci vzhledem k věku

Z tabulky vyplývá, že neexistují statisticky významné rozdíly v utrácení peněz za zábavu, kredit, dopravu, kosmetiku, sladkosti, oblečení a dárky vzhledem k věku žáků. Pro všechny tyto proměnné platí, že $p > 0,05$. Přijímáme u nich nulovou hypotézu.

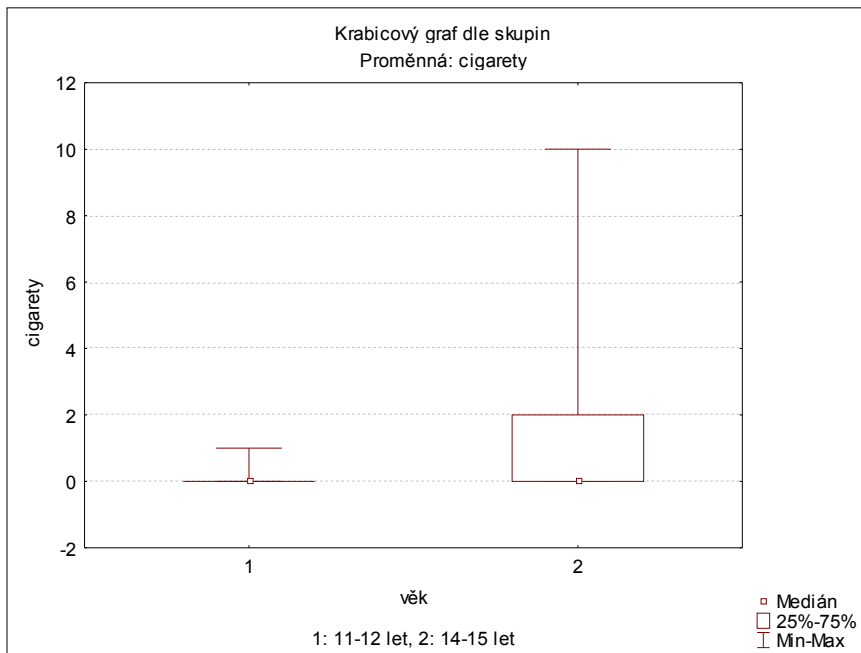
Graf 25. Rozdíly v utrácení peněz za jídlo podle věku

Z tabulky vyplývá, že existují statisticky významné rozdíly v utrácení peněz za jídlo vzhledem k věku žáků ($p = 0,002$; $p < 0,05$). Zamítáme nulovou hypotézu a přijímáme alternativní. Z grafu je patrné, že starší žáci (14-15 let) utratí za jídlo více peněz než mladší žáci (11-12 let).

Graf 26. Rozdíly v utrácení peněz za časopisy podle věku

Z tabulky vyplývá, že existují statisticky významné rozdíly v utrácení peněz za časopisy vzhledem k věku žáků ($p = 0,003$; $p < 0,05$). Zamítáme nulovou hypotézu a přijímáme alternativní. Výsledky grafu ukazují, že mladší žáci (11-12 let) utratí za časopisy více peněz než starší žáci (14-15 let).

Graf 27. Rozdíly v utrácení peněz za cigarety vzhledem k věku

Z tabulky vyplývá, že existují statisticky významné rozdíly v utrácení peněz za cigarety a alkohol vzhledem k věku žáků ($p = 0,00009$; $p < 0,05$). Zamítáme nulovou hypotézu a přijímáme alternativní. Výsledky grafu ukazují, že starší žáci (14-15 let) utratí za cigarety a alkohol více peněz než mladší žáci (11-12 let).

4.3. Jaké jsou rozdíly ve věcech, za něž utratí žáci nejvíce peněz podle místa bydliště? (otázka č. 7/otázka č. 1)

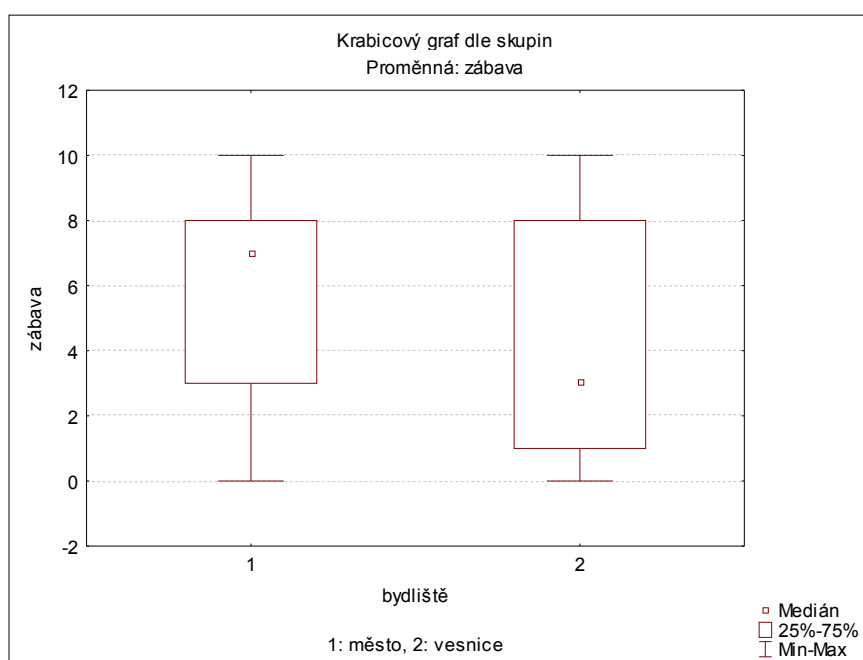
H_{10_0} : Předpokládáme, že neexistují statisticky významné rozdíly ve věcech, za něž utratí žáci nejvíce peněz podle místa bydliště.

H_{10_A} : Předpokládáme, že existují statisticky významné rozdíly ve věcech, za něž utratí žáci nejvíce peněz podle místa bydliště.

Proměnná	Mann-Whitneyův U test (hospodareni_zaku_sta) Dle proměn. bydliště Označené testy jsou významné na hladině $p < ,05000$				
	Sčt poř. skup. 1	Sčt poř. skup. 2	U	Z	p-hodn.
jídlo	2844,500	8480,500	1983,500	-1,05634	0,290813
zábava	3846,500	7478,500	1483,500	3,16481	0,001552
časopisy	3198,000	8127,000	2132,000	0,43013	0,667103
kredit	2910,500	8414,500	2049,500	-0,77802	0,436555
doprava	2902,000	8423,000	2041,000	-0,81387	0,415721
kosmetika	3330,000	7995,000	2000,000	0,98676	0,323760
sladkosti	3446,000	7879,000	1884,000	1,47593	0,139964
cigarety	2980,000	8345,000	2119,000	-0,48495	0,627714
oblečení	2899,500	8425,500	2038,500	-0,82441	0,409707
dárky	2996,000	8329,000	2135,000	-0,41748	0,676330

Tabulka 16. Rozdíly v utrácení za jednotlivé věci podle místa bydliště

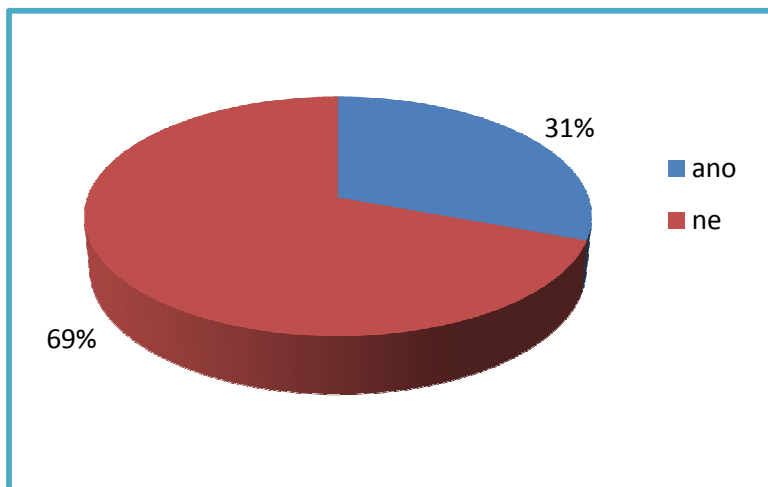
Z tabulky vyplývá, že neexistují statisticky významné rozdíly v utrácení peněz za jídlo, časopisy, kredit, dopravu, kosmetiku, sladkosti, cigarety, oblečení a dárky podle místa bydliště žáků. Pro všechny tyto proměnné platí, že $p > 0,05$. Přijímáme u nich nulovou hypotézu.

Graf 28. Rozdíly v utrácení peněz za zábavu podle bydliště

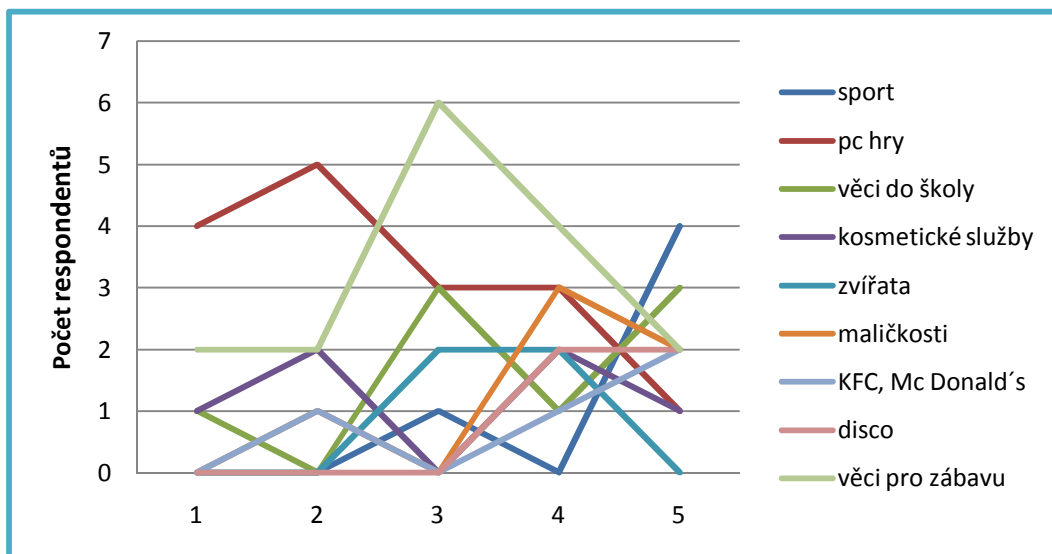
Z tabulky vyplývá, že existují statisticky významné rozdíly v utrácení peněz za zábavu podle místa bydliště žáků ($p = 0,002$; $p < 0,05$). Zamítáme nulovou hypotézu a přijímáme alternativní. Dle grafu lze usoudit, že žáci žijící ve městě utratí za zábavu více peněz než žáci žijící na vesnici.

4.4. Utrácí žáci své peníze za nějaké další věci? Pokud ano, jak často za ně utrácení?
(otázka č. 8)

Graf 29. Další výdaje

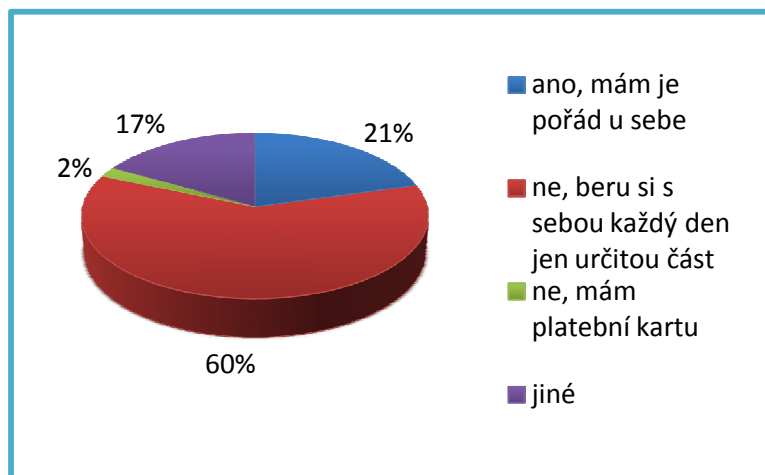
Z grafu vyplývá, že převážná část žáků (69%) uvedla, že za žádné další věci, než jaké byly uvedeny v předchozí tabulce, neutrácí. Naopak necelá třetina žáků (31%) odpověděla, že „ano“. V tomto případě žáci uváděli nejrůznější věci, které byly pro větší přehlednost rozděleny do následujících kategorií: sport, PC hry, věci do školy, kosmetické služby, zvířata, maličkosti, KFC a Mc Donald's, disco, věci pro zábavu.

Graf 30. Frekvence utrácení za další věci

Frekvence utrácení za jednotlivé položky je zařazena do škály 1-5. Přičemž krajní hodnota 1 je definována jako *zřídka* a hodnota 5 je definována jako *často*.

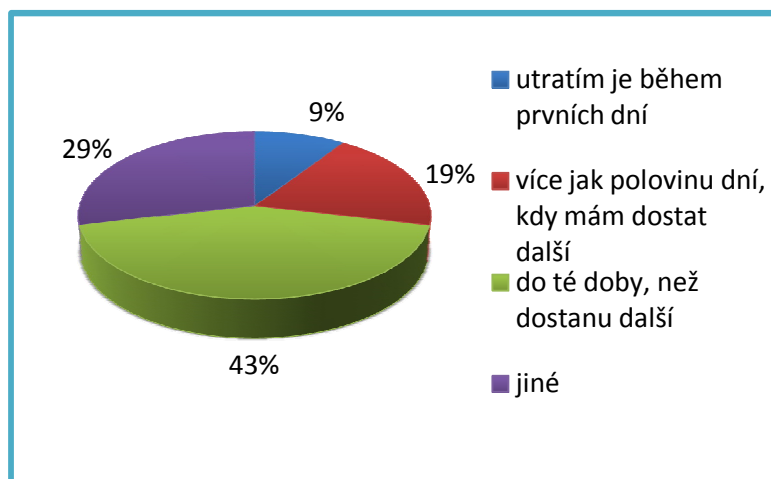
5. Nosí u sebe žáci neustále všechny peníze? (otázka č. 10)

Graf 31. Přítomnost peněz

Na základě výsledků grafu lze usoudit, že více jak polovina žáků (60%) si s sebou bere každý den jen určitou část peněz a 21% žáků má naopak všechny peníze pořád u sebe. Odpověď „jiné“ zvolilo 17% žáků. Nejčastěji zde uváděli, že mají peníze doma nebo je s sebou nosí pouze v případě potřeby. Jen 2% žáků uvedla, že mají platební kartu.

5.1. Jak dlouho vydrží žákům peníze? (otázka č. 11)

Graf 32. Délka ponechání peněz

Z grafu je patrné, že skoro polovině žáků (43%) vydrží peníze do té doby, než dostanou další. 29 % žáků volilo možnost „jiné“, kde shodně uváděli, že jim peníze vydrží podle potřeby. 19% žáků vydrží peníze více jak polovinu dní, než mají dostat další a nejméně žáků (9%) uvedlo, že peníze utratí během prvních dní.

5.2. Existuje souvislost, mezi tím, jak dlouho žákům vydrží peníze a tím, jak vnímají sami sebe? (otázka č. 11/otázka č. 17)

H11₀: Předpokládáme, že neexistuje souvislost mezi tím, jak dlouho vydrží žákům peníze a tím, jak vnímají sami sebe.

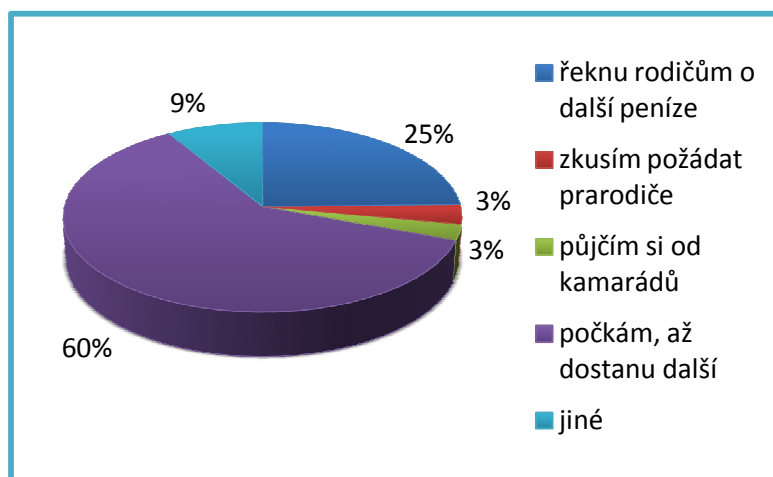
H11_A: Předpokládáme, že existuje souvislost mezi tím, jak dlouho žáků vydrží peníze a tím, jak vnímají sami sebe.

Proměnná	Spearmanovy korelace (hospodareni_zaku_sta) ChD vynechány párově Označ. korelace jsou významné na hl. $p < ,05000$	
	o11	o17
o11	1,000000	0,230910
o17	0,230910	1,000000

Tabulka 17. Souvislost mezi délkou vydržení peněz a vnímáním sebe samého

Na základě výsledků korelace se ukazuje, že existuje pozitivní souvislost mezi tím, jak dlouho žákům vydrží peníze a tím, jak vnímají sami sebe ($p > 0,05$). Zamítáme nulovou hypotézu a přijímáme alternativní. Znamená to, že žákům, kteří se vnímají jako spořiví, vydrží peníze déle.

5.3. Co udělají žáci, když utratí všechny peníze? (otázka č. 12)

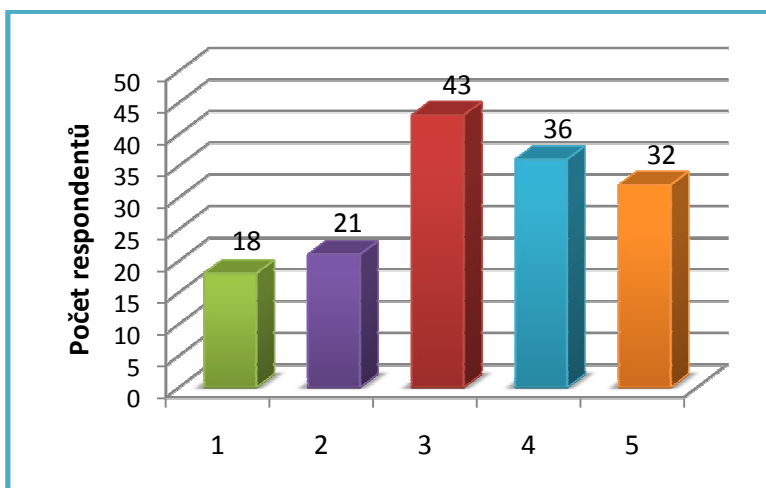

Graf 33. Jednání v případě utracení všech peněz

Výsledky grafu ukazují, že pokud žáci utratí všechny peníze, tak více jako polovina z nich (60%) počká, až dostane další, zato 25% žáků by v takovém případě požádalo rodiče o další peníze. Odpověď „jiné“ zvolilo 9% žáků a v tomto případě nejčastěji uváděli, že nikdy nezůstávají bez peněz nebo že vůbec neutrácejí. Někteří žáci by čerpali peníze

z pokladničky a v 1 případě by dokonce vzali peníze rodičům. Shodné procento žáků (3%) uvedlo, že by si půjčilo peníze od svých kamarádů nebo by zkusilo požádat prarodiče.

5.4. Přemýšlí žáci o tom, jak s penězi naloží? (otázka č. 15)

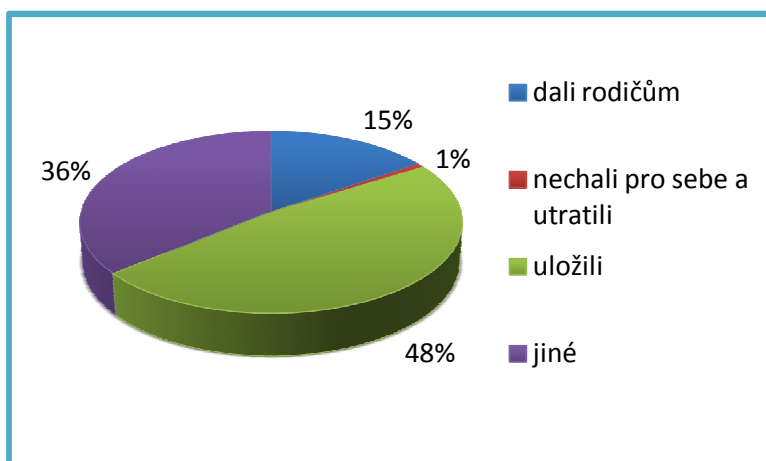

Graf 34. Rozvaha nad utrácením

Žáci měli možnost vybrat odpověď na hodnotící škále 1-5, přičemž krajní hodnota 1 odpovídá úrovni *nikdy* a hodnota 5 odpovídá úrovni *vždy*.

Z graficky znázorněných výsledků je zřejmé, že nejvíce žáků (29%) označilo průměrnou hodnotu 3. Velký počet žáků (24%) se však přiklání k hodnotě 4 a také k hodnotě 5 (21%) neboli „vždy“. 14% žáků pak označilo hodnotu 2 a nejméně žáků (12%) hodnotu 1 neboli „nikdy“. Obecně můžeme říci, že žáci o tom, jak s penězi naloží, spíše přemýšlí. Naznačují o tom vysoké hodnoty v kategorii 4 a 5. Průměrná označovaná hodnota byla 3,29.

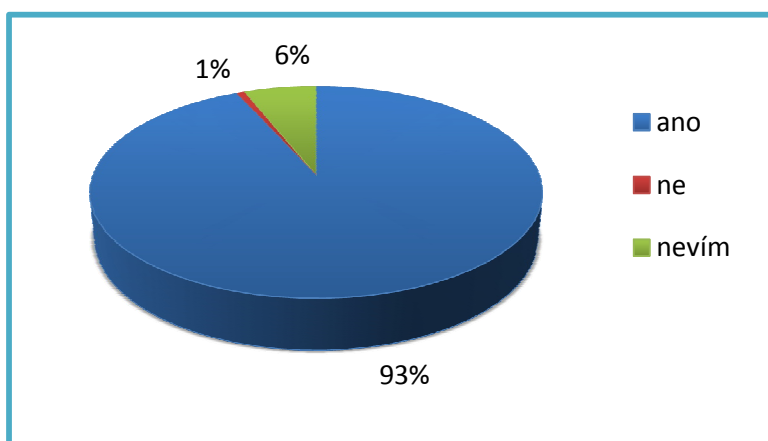
5.5. Co by žáci udělali s výhrou 1 milion korun? (otázka č. 19)

Graf 35. Výhra 1 milion korun

Z grafu vyplývá, že většina žáků (48%) by výhru 1 milion korun uložila. Velká část žáků (36%) zvolila variantu „jiné“, kde jako odpověď téměř všichni uváděli, že by výhru rozdělili na tři části. Kdy část by dali rodičům, část utratili a část uložili. Ve 4 případech mysleli žáci i na charitu a děti z dětských domovů. 15% žáků by výhru odevzdalo rodičům a zbylé 1% by si ji nechalo jen pro sebe.

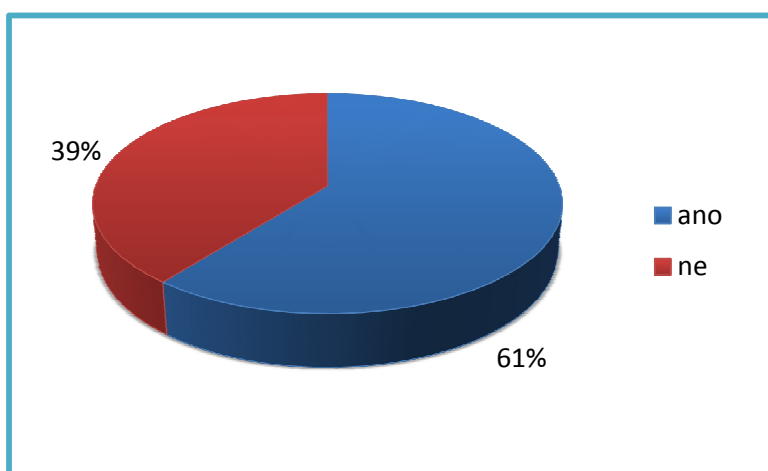
6. Je podle žáků důležité šetřit peníze? (otázka č. 13)

Graf 36. Postoj k šetření peněz

Z grafu vyplývá, že skoro všichni žáci (93%) považují šetření peněz za důležité. Jen 6% žáků si myslí, že není důležité šetřit peníze a zbylé 1% žáků odpovědělo, že neví.

6.1. Šetří si žáci momentálně peníze na nějakou věc? (otázka č. 14)

Graf 37. Šetření peněz na nějakou věc

V případě, že se respondent rozhodne pro výběr možnosti ano, vyžaduje se jeho doplnění odpovědi o slovní pojmenování věci – pokud ano, na jakou?

Z grafu je patrné, že více jak polovina žáků (61%) si momentálně na něco šetří. Zbýlých 39% žáků naopak nikoli. Žáci, kteří si šetří, uváděli nejčastěji počítač/notebook a to ve 21 případech. Dále pak mobilní telefon nebo oblečení. Často se objevil také řidičský průkaz, kolo, motorka nebo pes.

6.2. Jaké jsou rozdíly v šetření peněz na nějakou věc mezi chlapci a dívkami? (*otázka č. 14/hlavička*)

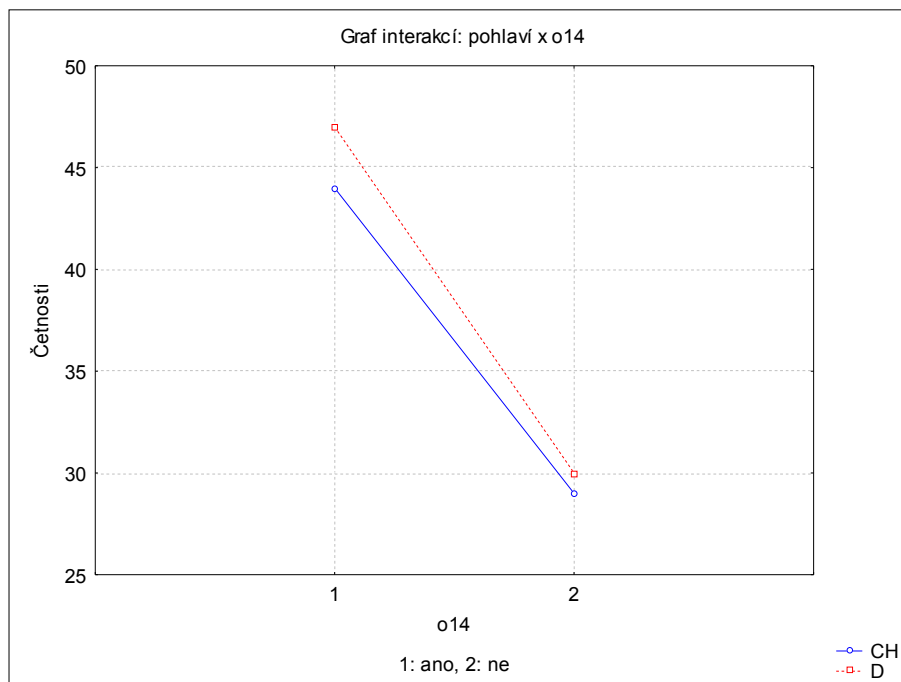
H12₀: Předpokládáme, že neexistují statisticky významné rozdíly v šetření peněz na nějakou věc mezi chlapci a dívkami.

H12_A: Předpokládáme, že existují statisticky významné rozdíly v šetření peněz na nějakou věc mezi chlapci a dívkami.

Kontingenční tabulka (hospodareni_zaku_sta Četnost označených buněk > 10 (Marginální součty nejsou označeny)			
pohlaví	o14 ano	o14 ne	Řádk. součty
CH	44	29	73
D	47	30	77
Vš.skup.	91	59	150

Souhrnná tab.: Očekávané četnosti (hospodareni_zaku_sta Četnost označených buněk > 10 Pearsonův chí-kv. : ,009190, sv=1, p=,923628			
pohlaví	o14 ano	o14 ne	Řádk. součty
CH	44,28667	28,71333	73,0000
D	46,71333	30,28667	77,0000
Vš.skup.	91,00000	59,00000	150,0000

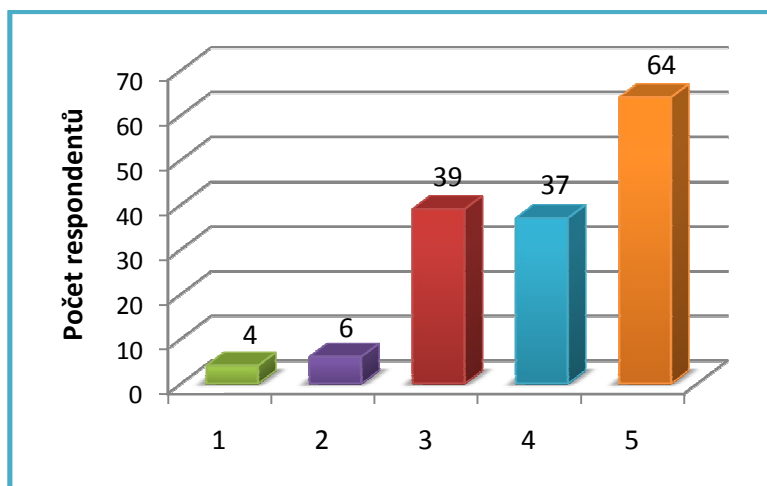
Tabulka 18. Rozdíly v šetření peněz na nějakou věc vzhledem k pohlaví

Graf 38. Rozdíly v šetření peněz na nějakou věc vzhledem k pohlaví

Ukázalo se, že neexistují statisticky významné rozdíly v šetření peněz na nějakou věc mezi chlapci a dívkami ($p = 0,923$; $p > 0,05$). Přijímáme nulovou hypotézu.

6.3. Snaží se žáci ze získaných peněz nějakou částku ušetřit? (otázka č. 16)

Graf 39. Snaha ušetřit

Snaha ušetřit nějaké peníze je zařazena do škály 1-5, přičemž krajní hodnota 1 je definována jako *nikdy* a hodnota 5 je definována jako *vždy*.

Z grafu vyplývá, že skoro polovina žáků (42%) označila hodnotu 5. Tudiž se snaží se získaných peněz vždy něco ušetřit. Téměř stejný počet žáků (26%, 25%) označilo hodnoty 3 a

4. K hodnotě 2 se přiklání pouze 4% žáků a k hodnotě 1 neboli „nikdy“ pak 3%. Obecně tedy můžeme říci, že žáci se ze získaných peněz snaží téměř vždy ušetřit. Vypovídají o tom vysoké hodnoty v kategorii 4 a 5. Průměrná označovaná hodnota byla 4.

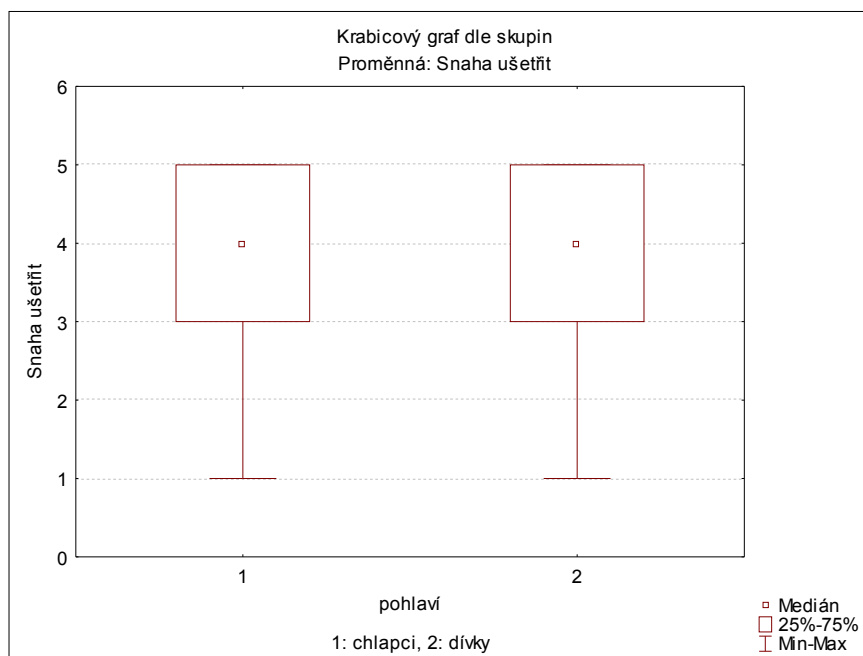
6.4. Jaké jsou rozdíly ve snaze ušetřit nějaké peníze mezi chlapci a dívkami? (*otázka č. 16/hlavička dotazníku*)

H13₀: Předpokládáme, že neexistují statisticky významné rozdíly ve snaze ušetřit nějaké peníze mezi chlapci a dívkami.

H13_A: Předpokládáme, že existují statisticky významné rozdíly ve snaze ušetřit nějaké peníze mezi chlapci a dívkami.

Wald-Wolfowitzův test (hospodareni_zaku_sta)						
Dle proměn. pohlaví						
Označené testy jsou významné na hladině $p < ,05000$						
Proměnná	N platn. skup. 1	N platn. skup. 2	Průměr skup. 1	Průměr skup. 2	Z	p-hodn.
snaha ušetřit	73	77	4,082192	3,935065	-0,483157	0,628984

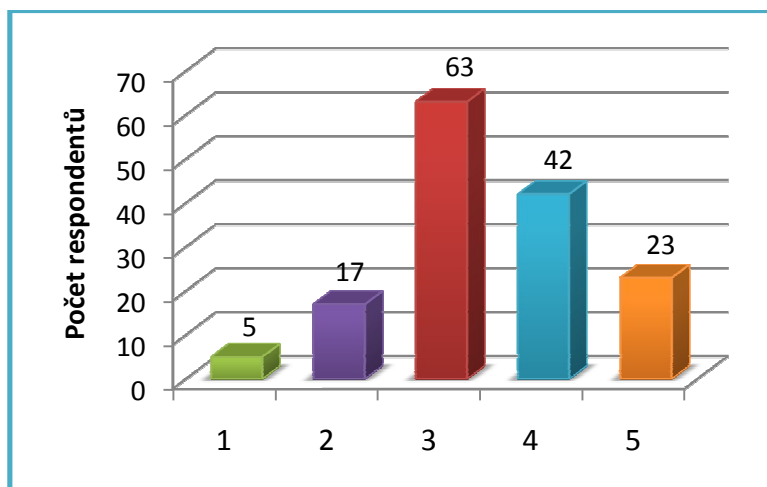
Tabulka 19. Rozdíly ve snaze ušetřit nějaké peníze vzhledem k pohlaví

Graf 40. Rozdíly ve snaze ušetřit peníze podle pohlaví

Z tabulky vyplývá, že neexistují statisticky významné rozdíly ve snaze ušetřit nějaké peníze mezi chlapci a dívkami ($p = 0,629$; $p > 0,05$). Přijímáme nulovou hypotézu.

6.5. Jak vnímají žáci sami sebe? (otázka č. 17)

Graf 41. Vnímání sebe samého

Vnímání sebe samého ve škále 1-5, přičemž krajní hodnota 1 je definována jako *rozhazovačný/á* a hodnota 5 je definována jako *spořivý/á*.

Z grafu je patrné, že nejvíce žáků (42%) označilo průměrnou hodnotu 3. 28% žáků se však přiklání k hodnotě 4 a 15% k hodnotě 5 neboli *spořivý*. Hodnotu 2 označilo 12% žáků a hodnotu 1 jen 3%. Obecně se dá říci, že žáci vnímají sami sebe spíše jako *spořivé*. Naznačují to vysoké hodnoty v kategorii 4 a 5. Průměrná označovaná hodnota byla 3,4.

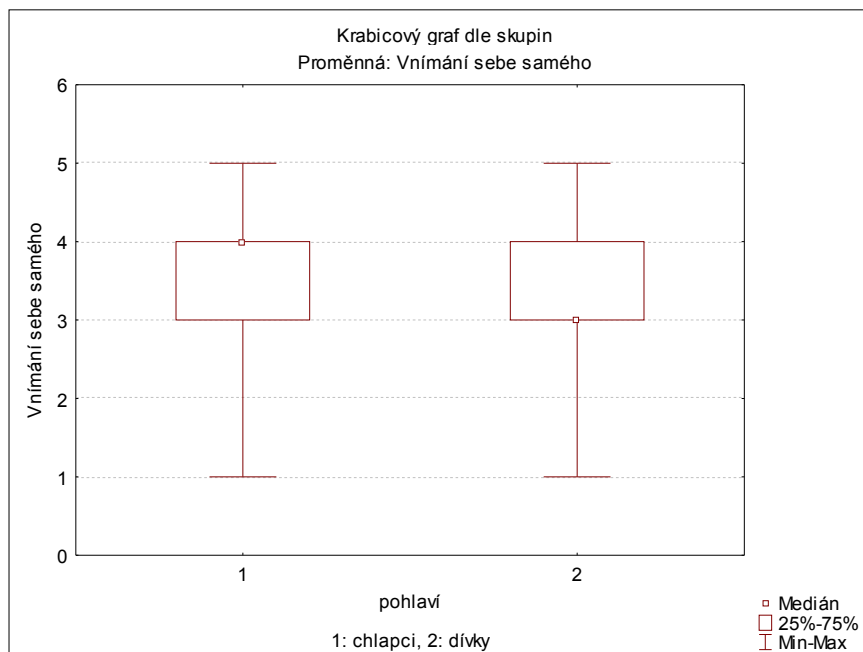
6.6. Jaké jsou rozdíly ve vnímání sebe samého mezi chlapci a dívkami? (otázka č. 17/hlavička)

H14₀: Předpokládáme, že neexistují statisticky významné rozdíly ve vnímání sebe samého mezi chlapci a dívkami.

H14_A: Předpokládáme, že existují statisticky významné rozdíly ve vnímání sebe samého mezi chlapci a dívkami.

Proměnná	Mann-Whitneyův U test (hospodareni_zaku_sta) Dle proměn. pohlaví Označené testy jsou významné na hladině $p < ,0500$				
	Sčt poč. skup. 1	Sčt poč. skup. 2	U	Z	p-hodn.
vnímání sebe samého	6201,000	5124,000	2121,000	2,590685	0,009579

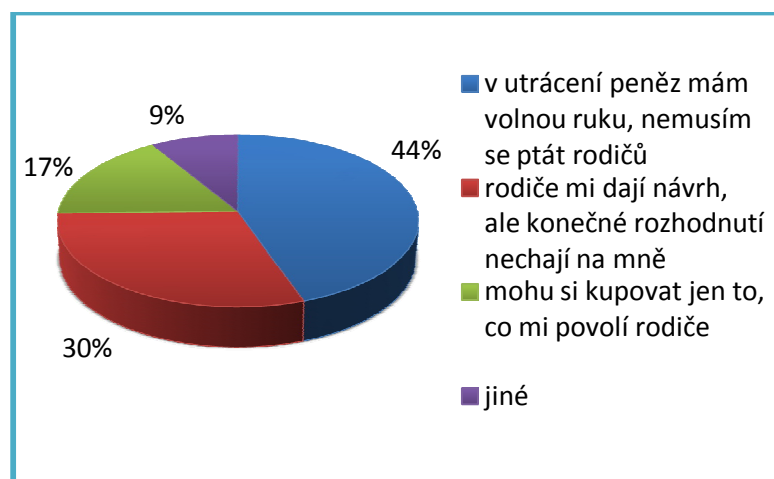
Tabulka 20. Rozdíly ve vnímání sebe samého vzhledem k pohlaví

Graf 42. Rozdíly ve vnímání sebe samého podle pohlaví

Z tabulky vyplývá, že existují statisticky významné rozdíly ve vnímání sebe samého mezi chlapci a dívkami ($p = 0,009$; $p < 0,05$). Zamítáme nulovou hypotézu a přijímáme alternativní. Z grafu je patrné, že chlapci se oproti dívkám vnímají jako spořivější.

7. Jakou pravomoc mají žáci v utrácení peněz? (otázka č. 20)

Graf 43. Pravomoc v utrácení peněz

Výsledky grafu ukazují, že velká část žáků (44%) má v utrácení peněz volnou ruku a nemusí se ptát rodičů. Necelá třetina žáků (30%) uvádí, že jim rodiče dávají návrh, za co by měli peníze utratit, ale konečné rozhodnutí nechají na nich. 17% žáků si může kupovat jen to, co jim povolí rodiče a nejméně žáků (9%) volilo variantu „jiné“. Zde žáci nejčastěji

uváděli, že si mohou kupovat, co chtějí, ale o větších věcech se raději poradí s rodiči. Jiní zase nemají dovoleno utrácet za zbytečnosti.

7.1. Jaké jsou rozdíly v pravomoci žáků v utrácení peněz vzhledem k jejich věku? (*otázka č. 20/hlavička*)

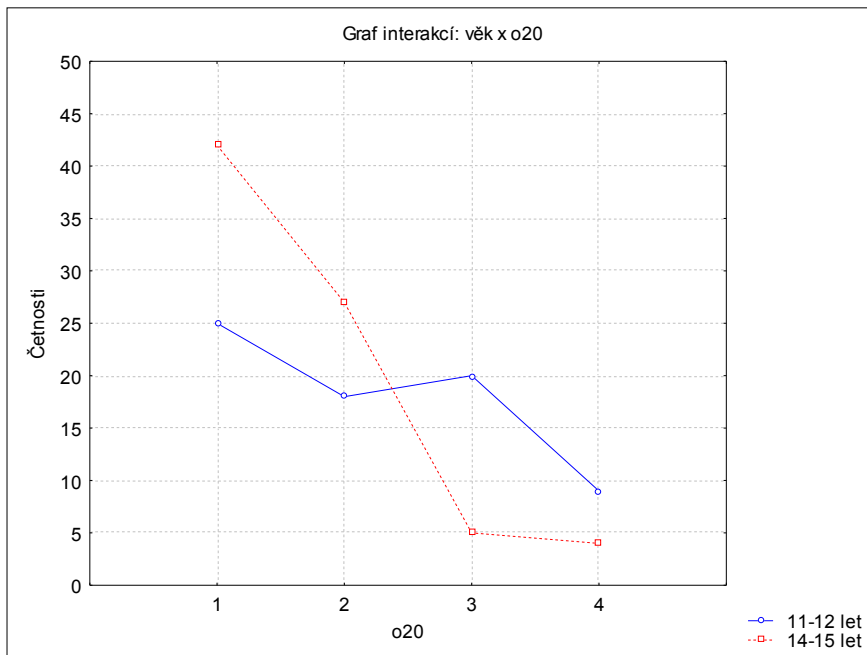
H15₀: Předpokládáme, že neexistují statisticky významné rozdíly v pravomoci žáků v utrácení peněz vzhledem k jejich věku.

H15_A: Předpokládáme, že existují statisticky významné rozdíly v pravomoci žáků v utrácení peněz vzhledem k jejich věku.

Kontingenční tabulka (hospodareni_zaku_sta)					
Četnost označených buněk > 10					
(Marginální součty nejsou označeny)					
věk	o20 1	o20 2	o20 3	o20 4	Řádk. součty
11-12 let	25	18	20	9	72
14-15 let	42	27	5	4	78
Vš.skup.	67	45	25	13	150

Souhrnná tab.: Očekávané četnosti (hospodareni_zaku_sta)					
Četnost označených buněk > 10					
Pearsonův chí-kv. : 16,8234, sv=3, p=,000769					
věk	o20 1	o20 2	o20 3	o20 4	Řádk. součty
11-12 let	32,16000	21,60000	12,00000	6,24000	72,0000
14-15 let	34,84000	23,40000	13,00000	6,76000	78,0000
Vš.skup.	67,00000	45,00000	25,00000	13,00000	150,0000

Tabulka 21. Pravomoc v utrácení vzhledem k věku

Graf 44. Pravomoc v utrácení vzhledem k věku

Hodnoty osy X: pravomoc v utrácení peněz (viz. otázka 20.)

Z tabulky vyplývá, že existují statisticky významné rozdíly v pravomoci žáků v utrácení peněz vzhledem k jejich věku ($p = 0,0007$; $p < 0,05$). Zamítáme nulovou hypotézu a přijímáme alternativní. Z grafu interakcí mezi četnostmi je patrné, že starší žáci (14-15 let) si mohou utrácet peníze, za co chtějí a nemusí se téměř vůbec dovolovat rodičů tak jako mladší žáci (11-12 let).

5.1 Vyhodnocení výzkumu

Výzkumu se zúčastnilo 150 žáků, kterým byl rozdán písemný dotazník. Zastoupení žáků vzhledem k pohlaví a věku je téměř vyrovnané. Podle místa bydliště převažuje účast žáků žijících na vesnici. Finanční poměry své rodiny vnímají žáci jako dobré. Z výzkumného šetření hospodaření žáků s finančními prostředky lze vyvodit následující závěry:

V žebříčku hodnot nejsou pro žáky peníze tím nejdůležitějším. Nejvíce si cenní zdraví a rodiny. Peníze řadí až na předposlední (6.) místo těsně před zájmy a koníčky. Ve vnímání důležitosti hodnoty peněz nejsou mezi chlapci a dívkami statisticky významné rozdíly. S přibývajícím věkem žáků však hodnota peněz nabývá na významu. Pro žáky ve věku 14-15 let je hodnota peněz důležitější než pro žáky ve věku 11-12 let. Jinak ale žáci nahlíží na peníze mimo žebříček hodnot, zde je překvapivě hodnotí jako dosti důležité.

Žáci nejčastěji získávají peníze prostřednictvím mimořádných příležitostí nebo si o ně řeknou rodičům, když je potřebují. Nejméně využívána je společná pokladna. Statisticky významné rozdíly ve způsobech získávání peněz vzhledem k věku žáků byly zaznamenány u třech (peníze na požádání, peníze za práci mimo domov, mimořádné příležitosti). O peníze žádají své rodiče častěji starší žáci ve věku 14-15 let, stejně tak se častěji snaží vydělat peníze mimo domov prostřednictvím nějaké brigády. Naopak způsob získávání peněz při mimořádných příležitostech je častější u mladších žáků ve věku 11-12 let. Výsledky dále ukazují, že i místo bydliště ovlivňuje některé způsoby získávání peněz, a sice: odměnu/výplatu za domácí práce, kapesné a mimořádné peníze. Peníze za domácí práce a formou kapesného získávají častěji žáci žijící ve městě, peníze při mimořádných příležitostech zase děti žijící na vesnici. U ostatních způsobů získávání peněz nebyly vzhledem k místu bydliště zjištěny statisticky významné rozdíly.

Průměrně mají žáci měsíčně k dispozici pro vlastní potřeby 288 Kč, nejčastější uváděná částka byla ale 100 Kč. Jak se dalo předpokládat, výše měsíčního příjmu žáků je ovlivněna jejich věkem. Starší žáci ve věku 14-15 let mají měsíční příjem vyšší. Místo bydliště rovněž ovlivňuje výši měsíčního příjmu žáků. Ti, kteří žijí ve městě, dostávají peněz více. Na základě výsledků korelace se dále ukazuje, že existuje souvislost mezi výší měsíčního příjmu žáků a tím, jak hodnotí finanční poměry své rodiny. Znamená to, že čím jsou finanční poměry rodiny horší, tím měsíční příjem žáků klesá. S výší svého měsíčního příjmu je převážná část žáků (80%) spokojena. V opačném případě by si přáli dostávat průměrně

680 Kč. Jako nejlepší frekvence příjmu se většině žáků jeví jednou týdně po menších částkách.

Nejvíce peněz žákům odčerpává jídlo, oblečení a dárky. Nejméně pak utratí za kosmetiku a cigarety spolu s alkoholem. Utrácení za většinu věcí, jako je jídlo, zábava, časopisy, kredit, sladkosti, cigarety a dárky, není ovlivněno pohlavím žáků. Statisticky významné rozdíly v utrácení mezi chlapci a dívkami byly zjištěny jen u dopravy, kosmetiky a oblečení. Za tyto věci utratí více peněz dívky, což se dalo u kosmetiky a oblečení předpokládat. Výsledky dále ukazují, že nákupy některých věcí, konkrétně jídla, časopisů a cigaret, jsou ovlivněny věkem žáků. Za jídlo a cigarety spolu s alkoholem utratí více peněz starší žáci ve věku 14-15 let. Mladší žáci ve věku 11-12 let naopak více investují do časopisů. Statisticky významné rozdíly v utrácení vzhledem k místu bydliště žáků byly zjištěny pouze u zábavy, za kterou utratí výrazně více peněz žáci žijící ve městě.

Většina dotazovaných žáků (60%) si s sebou bere každý den jen určitou část peněz a peníze, které měsíčně dostávají, jim vydrží do té doby, než dostanou další. Jen 9% žáků je utratí během prvních dní. Na základě výsledků korelace se také potvrdilo, že žákům, kteří vnímají sami sebe jako spořivé, vydrží peníze déle. Pokud žáci utratí všechny peníze, tak více jak polovina z nich počká, až dostane další. Jen 3% žáků by si peníze od někoho vypůjčila. O tom, jak s penězi naloží, přemýšlí žáci spíše někdy. Výhru 1 milionu korun by žáci uložili nebo se o ni podělili se svými blízkými. Pouze 1% žáků by si výhru nechalo jen pro sebe.

Téměř všichni žáci (93%) se shodli na tom, že šetření peněz je důležité, a proto si také většina z nich momentálně na něco šetří. Nejvíce žáci touží po notebooku nebo novém telefonu. Statisticky významné rozdíly v šetření peněz na nějakou věc mezi chlapci a dívkami se neprojeví. Ze získaných peněz se žáci snaží vždy nějakou částku ušetřit, tato snaha rovněž není ovlivněna pohlavím žáků. Žáci vnímají sami sebe spíše jako spořivé. Z hlediska vzájemných vztahů vyplývá, že existují statisticky významné rozdíly ve vnímání sebe samého mezi chlapci a dívkami. Chlapci se oproti dívkám vnímají jako spořivější.

V utrácení peněz má převážná část žáků volnou ruku a nemusí se ptát rodičů. Tuto odpověď zvolilo 44% žáků. Výsledky ukazují, že pravomoc v utrácení je ovlivněna věkem. Starší žáci ve věku 14-15 let mají v utrácení peněz větší svobodu než mladší žáci, kteří se musí častěji dovolovat rodičů.

ZÁVĚR

Cílem diplomové práce bylo shromáždit a utřídit všechny podstatné informace týkající se peněz, finanční výchovy a finanční gramotnosti, a ve výzkumu se zaměřit na zkoumání rozdílů v hospodaření žáků s finančními prostředky.

Teoretická část, jež byla rozdělena do tří kapitol, uvedla nejdříve základní poznatky o penězích a psychologických teoriích, které poskytly vysvětlení možného vzniku ekonomického chování lidí. Dále byly zmíněny informace týkající se finanční výchovy dětí a různých způsobů získávání peněz. Poslední kapitola byla věnována finanční gramotnosti a literatuře zabývající se touto problematikou.

Praktická výzkumná část byla zaměřena na zkoumání míry rozdílnosti v hospodaření žáků s finančními prostředky na druhém stupni ZŠ. Pomocí kvantitativního výzkumu byly zjišťovány tyto rozdíly také vzhledem k pohlaví, věku a místu bydliště. Pozornost byla soustředěna na žáky 6. a 9. tříd, pro které byl sestaven písemný dotazník.

Výsledky výzkumu, které jsou podrobněji rozebrány v závěru praktické části, by mohly být přínosné jednak pro samotné školy, na kterých byl výzkum realizován. Jelikož projevíly o výsledky velký zájem, předpokládám tedy, že jsou pro ně tyto informace zajímavé a chtějí se o svých studentech něco dozvědět. Věřím, že výsledky zaujmou také samotné žáky, kteří si tak budou moci porovnat běžnost svých odpovědí s odpověďmi svých vrstevníků, ale i mladších žáků. V neposlední řadě mohou být závěry z výzkumného šetření zajímavé také pro rodiče těchto žáků. Mohou se např. dozvědět, jak jejich děti přemýšlí o penězích, zda si dovedou šetřit a především to, za co vlastně svěřené peníze nejvíce utrácejí. Při porovnání výsledků šetření mohou také zvážit, zda je forma a výše financí, které svému dítěti dávají, přiměřená.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BERNANKE, B., FRANK, R. H. *Ekonomie*. Praha: Grada, 2003. ISBN 80-247-0471-4.
- [2] ČERMÁK, P. Další učebnice finanční gramotnosti: ministerstvo ji neschválilo. *Peníze.cz* [online]. 2008 [cit. 2011-04-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.penize.cz/financni-poradenstvi/44337-dalsi-ucebnice-financni-gramotnosti-ministerstvo-ji-neschvalilo>>.
- [3] FALTÝN, J., NEMČÍKOVÁ, K., ZELENDOVÁ, E. (eds.) *Gramotnosti ve vzdělávání: Příručka pro učitele*. Praha: VÚP, 2010. ISBN 978-80-87000-41-0.
- [4] FERRERO, B. *Šťastní rodiče*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-937-2.
- [5] FILIP, M. Dětské finance. *Finanční vzdělávání.cz* [online]. 2007 [cit. 2011-03-20]. Dostupný z WWW: <http://www.financnivzdelavani.cz/webmagazine/page.asp?idk=228>
- [6] HOLMAN, R., POSPÍCHALOVÁ, D. *Úvod do ekonomie: Pro střední školy*. Praha: C. H. Beck, 2001. ISBN 80-7179-023-0.
- [7] HUBINKOVÁ, Z. a kol. *Psychologie a sociologie ekonomického chování*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-1593-3.
- [8] JEŽEK, T. *Peníze a trh*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-685-3.
- [9] KLÍNSKÝ, P., CHROMÁ, D. *Finanční gramotnost - úlohy a metodika*. Praha: NÚOV, 2009. ISBN 978-80-87063-26-2.
- [10] KLÍNSKÝ, P. a kol. *Finanční gramotnost - obsah a příklady z praxe škol*. Praha: NÚOV, 2008. ISBN 978-80-87063-13-2.
- [11] LANIADO, N. *Děti a peníze*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-671-3.
- [12] LEA, S. E., TARPY, R. M., WEBLEY, P. *Psychologie ekonomického chování*. Praha: Grada, 1994. ISBN 80-85623-93-5.
- [13] MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. Praha: Avicium, 1986.
- [14] MERTIN, V. *Na co se často ptáte: Ze zkušenosti dětského psychologa*. Praha: Scientia, 2004. ISBN 80-7183-316-9.

- [15] NOVESKÝ, I. a kol. *Slabikář finanční gramotnosti*. Praha: COFET, 2009. ISBN 80-254-4207-4.
- [16] RIEGEL, K. *Ekonomická psychologie*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1185-0.
- [17] SKOŘEPA, M., SKOŘEPOVÁ, E. *Finanční a ekonomická gramotnost pro základní školy a víceletá gymnázia: Manuál pro učitele*. Praha: Scientia, 2008. ISBN 978-80-86960-40-1.
- [18] STUHLÍK, J. Finanční gramotnost aneb když si děti hrají nejen na rodiče. *Peníze.cz* [online]. 2009 [cit. 2011-04-17]. Dostupný z WWW: <http://www.penize.cz/spotrebitel/59408-financni-gramotnost-aneb-kdyz-si-deti-hraji-nejen-na-rodice>
- [19] SYSLOVÁ, B., HÁŠA, M., OUPIC, M. *Tajný deník Barborky Syslové aneb Cesta k finanční samostatnosti*. Praha: Profess Consulting, 2006. ISBN 80-7259-034-0.
- [20] *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách*. MŠMT [online]. 2007 [cit. 2011-03-04]. Dostupný z WWW: http://www.msmt.cz/uploads/soubory/zakladni/SP_SBFG_2007_web.pdf
- [21] TOWNSEND, J. *Hranice a dospívající*. Praha: Návrat domů, 2009. ISBN 978-80-7255-191-0.
- [22] VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.
- [23] WEIKERT, A. *Výchova dítěte: Osvědčené rady a řešení pro rodiče dětí každého věku*. Praha: Vašut, 2007. ISBN 978-80-7236-527-2.
- [24] ŽÁK, M. a kol. *Velká ekonomická encyklopedie*. Praha: Linde, 1999. ISBN 80-7201-172-3.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

FG	Finanční gramotnost.
MF	Ministerstvo financí.
MPO	Ministerstvo průmyslu a obchodu.
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
RVP	Rámcový vzdělávací program.
SŠ	Střední škola.
ZŠ	Základní škola.

SEZNAM GRAFŮ

<i>Graf 1. Pohlaví respondentů</i>	38
<i>Graf 2. Věk respondentů</i>	38
<i>Graf 3. Bydliště respondentů</i>	39
<i>Graf 4. Finanční poměry rodiny</i>	39
<i>Graf 5. Preferované hodnoty</i>	41
<i>Graf 6. Rozdíly ve vnímání důležitosti hodnoty peněz podle pohlaví</i>	42
<i>Graf 7. Rozdíly ve vnímání důležitosti hodnoty peněz podle věku</i>	43
<i>Graf 8. Míra důležitosti peněz</i>	43
<i>Graf 9. Rozdíly ve způsobu získávání peněz na požádání podle věku</i>	46
<i>Graf 10. Rozdíly ve způsobu získávání peněz</i>	46
<i>Graf 11. Rozdíly ve způsobu získávání peněz při mimořádných příležitostech podle věku</i>	47
<i>Graf 12. Rozdíly v získávání peněz formou odměny za domácí práce podle bydliště</i>	48
<i>Graf 13. Rozdíly v získávání peněz formou kapesného podle bydliště</i>	49
<i>Graf 14. Rozdíly v získávání peněz při mimořádných příležitostech podle bydliště</i>	49
<i>Graf 15. Měsíční příjem žáků</i>	50
<i>Graf 16. Rozdíly v měsíčním příjmu podle věku</i>	51
<i>Graf 17. Rozdíly v měsíčním příjmu podle místa bydliště</i>	52
<i>Graf 18. Spokojenost s příjmem</i>	53
<i>Graf 19. Preferovaná frekvence příjmu</i>	54
<i>Graf 20. Nejnákladnější výdaje</i>	55
<i>Graf 21. Frekvence utrácení za jednotlivé položky</i>	55
<i>Graf 22. Rozdíly v utrácení peněz za dopravu podle pohlaví</i>	57
<i>Graf 23. Rozdíly v utrácení peněz za kosmetiku podle pohlaví</i>	58
<i>Graf 24. Rozdíly v utrácení peněz za oblečení podle pohlaví</i>	58
<i>Graf 25. Rozdíly v utrácení peněz za jídlo podle věku</i>	59
<i>Graf 26. Rozdíly v utrácení peněz za časopisy podle věku</i>	60
<i>Graf 27. Rozdíly v utrácení peněz za cigarety vzhledem k věku</i>	61
<i>Graf 28. Rozdíly v utrácení peněz za zábavu podle bydliště</i>	62
<i>Graf 29. Další výdaje</i>	63
<i>Graf 30. Frekvence utrácení za další věci</i>	63
<i>Graf 31. Přítomnost peněz</i>	64

<i>Graf 32. Délka ponechání peněz.....</i>	<i>64</i>
<i>Graf 33. Jednání v případě utracení všech peněz.....</i>	<i>65</i>
<i>Graf 34. Rozvaha nad utrácením.....</i>	<i>66</i>
<i>Graf 35. Výhra 1 milion korun.....</i>	<i>66</i>
<i>Graf 36. Postoj k šetření peněz.....</i>	<i>67</i>
<i>Graf 37. Šetření peněz na nějakou věc.....</i>	<i>67</i>
<i>Graf 38. Rozdíly v šetření peněz na nějakou věc vzhledem k pohlaví.....</i>	<i>69</i>
<i>Graf 39. Snaha ušetřit.....</i>	<i>69</i>
<i>Graf 40. Rozdíly ve snaze ušetřit peníze podle pohlaví.....</i>	<i>70</i>
<i>Graf 41. Vnímání sebe samého.....</i>	<i>71</i>
<i>Graf 42. Rozdíly ve vnímání sebe samého podle pohlaví.....</i>	<i>72</i>
<i>Graf 43. Pravomoc v utrácení peněz.....</i>	<i>72</i>
<i>Graf 44. Pravomoc v utrácení vzhledem k věku.....</i>	<i>74</i>

SEZNAM OBRÁZKŮ

<i>Obrázek 1 - Analýza zdrojových tříd podle Foa (In Lea a kol., 1994).....</i>	15
<i>Obrázek 2 – Složky finanční gramotnosti</i>	27
<i>Obrázek 3 – Role standardů finanční gramotnosti (Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, 2007, s. 9).....</i>	28

SEZNAM TABULEK

<i>Tabulka 1. Preferované hodnoty</i>	41
<i>Tabulka 2. Rozdíly ve vnímání důležitosti hodnoty peněz podle pohlaví</i>	42
<i>Tabulka 3. Rozdíly ve vnímání důležitosti hodnoty peněz podle věku</i>	43
<i>Tabulka 4. Způsoby získávání financí</i>	44
<i>Tabulka 5. Rozdíly ve způsobech získávání peněz podle věku</i>	45
<i>Tabulka 6. Rozdíly ve způsobech získávání peněz podle bydliště</i>	48
<i>Tabulka 7. Měsíční příjem žáků</i>	50
<i>Tabulka 8. Rozdíly v měsíčním příjmu podle věku</i>	51
<i>Tabulka 9. Rozdíly v měsíčním příjmu podle místa bydliště</i>	52
<i>Tabulka 10. Souvislost mezi výší příjmu a finančními poměry rodiny</i>	53
<i>Tabulka 11. Nejnákladnější výdaje</i>	54
<i>Tabulka 12. Nejčastější výdaje</i>	56
<i>Tabulka 13. Nejčastější x nejnákladnější výdaje</i>	56
<i>Tabulka 14. Rozdíly v utrácení za jednotlivé položky podle pohlaví</i>	57
<i>Tabulka 15. Rozdíly v utrácení za jednotlivé věci vzhledem k věku</i>	59
<i>Tabulka 16. Rozdíly v utrácení za jednotlivé věci podle místa bydliště</i>	62
<i>Tabulka 17. Souvislost mezi délkou vydržení peněz a vnímáním sebe samého</i>	65
<i>Tabulka 18. Rozdíly v šetření peněz na nějakou věc vzhledem k pohlaví</i>	68
<i>Tabulka 19. Rozdíly ve snaze ušetřit nějaké peníze vzhledem k pohlaví</i>	70
<i>Tabulka 20. Rozdíly ve vnímání sebe samého vzhledem k pohlaví</i>	71
<i>Tabulka 21. Pravomoc v utrácení vzhledem k věku</i>	73

SEZNAM PŘÍLOH

P I. Dotazník

P II. Standardy finanční gramotnosti

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Vážení studenti,

ráda bych se na Vás obrátila s prosbou o vyplnění tohoto dotazníku, který je zaměřen na „hospodaření s finančními prostředky“. Celý dotazník je zcela anonymní, bude zpracován a vyhodnocen v rámci mé diplomové práce. V každé otázce zakroužkujte vždy pouze **jednu** Vámi vybranou odpověď, pokud není uvedeno jinak.

Děkuji za Váš čas a pravdivé odpovědi.

Bc. Michaela Indrová

Pohlaví (označte): muž žena

Věk:

1. Bydlíte:

- a. ve městě
- b. na vesnici

2. Jaké jsou podle Vás finanční poměry Vaší rodiny? Zakroužkujte číslo na škále.

výborné 1 2 3 4 5 špatné

3. K jednotlivým hodnotám přiřaďte číslo, podle toho, jak jsou pro Vás v životě důležité. (**1** – nejméně důležité, **10** – nejdůležitější)

(Pozn. Číslo se mohou opakovat)

Vzdělání	
Láska	
Peníze	
Zdraví	
Rodina	
Přátelé	
Zájmy, koníčky	
Jiné. Napiš:	
Jiné. Napiš:	

4. Jak nejčastěji získáváte peníze? Přiřaďte číslo (**1** – zřídka, **5** – nejčastěji). Pokud níže uvedeným způsobem peníze vůbec nezískáváte, napište **0**.

(Pozn. Číslo se mohou opakovat)

Dostávám určitou částku jako „odměnu“/„výplatu“ za provedení drobných domácích prací nebo za dobré známky.	
Ve stanovených termínech dostávám určitou částku („kapesné“) která nesouvisí s provedením domácích prací.	
Čas od času si řeknu rodičům o peníze, podle toho jak je potřebuji.	
Se souhlasem rodičů si podle svých potřeb vybírám peníze z malé společné pokladny.	
Peníze si vydělávám sám/a drobnými pracemi mimo domov (např. hlídání dětí, sekání trávy, sběr papíru...)	
Peníze dostávám mimořádně, když mám narozeniny, svátek, když jsou Vánoce, Velikonoce a podobné příležitosti.	
Jinak. Napiš:	

5. Jakou částku měsíčně máte k dispozici jen pro vlastní potřeby? (Nezapočítávejte do této částky peníze, které utratíte za dopravu, obědy, pomůcky do školy, které opravdu potřebujete, a jiné nezbytné výdaje)

Částku zaokrouhlete na desetikoruny:

6. Jste spokojeni s výší příjmu, který dostáváte? Pokud ne, jakou částku byste chtěli měsíčně dostávat?

- a. ano
b. ne..... Kč

7. Za co obvykle utratíte nejvíce peněz? **Seřad'te (1 - nejvíce, 10 – nejméně, pokud za uvedenou položku nic neutratíte, napište 0)**. Na škále pak **zakroužkujte**, jak často za věci utrácíte.

Jídlo (svačiny, pití, obědy)		zřídka	1	2	3	4	5	často
Zábava (kino, divadlo, výstava, koncert,..)		zřídka	1	2	3	4	5	často
Časopisy		zřídka	1	2	3	4	5	často
Kredit do mobilu		zřídka	1	2	3	4	5	často
Doprava		zřídka	1	2	3	4	5	často
Kosmetika		zřídka	1	2	3	4	5	často
Sladkosti, návštěva cukrárny, kavárny,....		zřídka	1	2	3	4	5	často
Cigarety, alkohol		zřídka	1	2	3	4	5	často
Oblečení		zřídka	1	2	3	4	5	často
Dárky		zřídka	1	2	3	4	5	často

8. Utrácíte peníze i za nějaké jiné věci, než jaké jsou uvedeny v předchozí tabulce? Pokud ano, napište a na škále zakroužkujte, jak často za ně utrácíte.

a. ano (napiš)	zřídka	1	2	3	4	5	často
(napiš)	zřídka	1	2	3	4	5	často
(napiš)	zřídka	1	2	3	4	5	často

b. ne

9. Co je pro Vás lepší?

- a. dostávat menší část peněz každý týden
- b. dostávat celou část peněz jednou za měsíc
- c. jiné (napiš)

10. Nosíte u sebe neustále všechny peníze?

- a. ano, mám je pořád u sebe
- b. ne, беру si s sebou každý den jen určitou část
- c. ne, mám platební kartu
- d. jiné (napiš)

11. Jak dlouho Vám obvykle vydrží peníze, které dostanete?

- a. utratím je během prvních dní
- b. více jak polovinu dní, kdy mám dostat další
- c. do té doby, než dostanu další
- d. jiné (napiš)

12. Co obvykle uděláte, když utratíte všechny peníze?

- a. řeknu rodičům o další peníze
- b. zkusím požádat prarodiče
- c. půjčím si od kamarádů
- d. počkám, až dostanu další
- e. jiné (napiš).....

13. Myslíte si, že je důležité šetřit peníze?

- a. ano
- b. ne
- c. nevím

14. Šetříte si momentálně peníze na nějakou konkrétní věc, kterou si chcete koupit? Pokud ano, uveďte na jakou.

- a. ano
- b. ne

15. Když obdržíte peníze, přemýšlíte o tom, kde a za co peníze utratíte? Zakroužkujte číslo na škále.

nikdy 1 2 3 4 5 vždy

16. Snažíte se z peněz, které dostanete, nějakou částku ušetřit?

nikdy 1 2 3 4 5 vždy

17. Vnímáte sami sebe jako:

rozhazovačný/á 1 2 3 4 5 spořivý/á

18. Jak moc jsou pro Vás peníze důležité?

vůbec 1 2 3 4 5 velmi

19. Kdybyste vyhráli 1 milion korun, co byste s ním udělali?

- a. dali rodičům
- b. nechali pro sebe a utratili
- c. uložili
- d. jiné (napíš).....

20. Jakou máte pravomoc v utrácení peněz, které dostanete?

- a. v utrácení peněz mám volnou ruku, nemusím se ptát rodičů
- b. rodiče mi dají návrh, za co bych měl peníze utratit, ale konečné rozhodnutí nechají na mně
- c. mohu si kupovat jen to, co mi povolí rodiče
- d. jiné (napíš)

Děkuji za Vaše odpovědi.

PŘÍLOHA P II: STANDARDY FINANČNÍ GRAMOTNOSTI

I.1. Standard finanční gramotnosti pro základní vzdělávání

Peníze	
1. stupeň ZŠ	2. stupeň ZŠ
Obsah	Obsah
- hotovostní a bezhotovostní forma peněz	- nakládání s penězi
- způsoby placení	- tvorba ceny
- banka jako správce peněz	- inflace
Výsledky	Výsledky
- používá peníze v běžných situacích	- na příkladech ukáže vhodné využití různých nástrojů hotovostního a bezhotovostního placení
- odhadne a zkontroluje cenu nákupu a vrácené peníze	- na příkladu ukáže tvorbu ceny jako součet nákladů, zisku a DPH
	- objasní vliv nabídky a poptávky na tvorbu ceny a její změny
	- popíše vliv inflace na hodnotu peněz

Hospodaření domácnosti	
1. stupeň ZŠ	2. stupeň ZŠ
Obsah	Obsah
- rozpočet, příjmy a výdaje domácnosti	- rozpočet domácnosti, typy rozpočtu, jejich odlišnosti
- nárok na reklamaci	- základní práva spotřebitelů
Výsledky	Výsledky
- na příkladu ukáže, proč není možné realizovat všechny chtěné výdaje	- sestaví jednoduchý rozpočet domácnosti, uvede hlavní příjmy a výdaje domácnosti, rozliší pravidelné a jednorázové příjmy a výdaje, zvaží nezbytnost jednotlivých výdajů
	- objasní princip vyrovnaného, schodkového a přebytkového rozpočtu
	- vysvětlí, jak se bránit v případě porušení práv spotřebitele

Finanční produkty	
1. stupeň ZŠ	2. stupeň ZŠ
Obsah	Obsah
- úspory	- služby bank, aktivní a pasivní operace
- půjčky	- produkty finančního trhu pro investování a pro získání prostředků
	- pojištění
	- úročení
Výsledky	Výsledky
- vysvětlí, proč spořit, kdy si půjčovat a jak vracet dluhy	- uvede příklady použití debetní a kreditní platební karty, vysvětlí jejich omezení
	- uvede a porovná nejobvyklejší způsoby nakládání s volnými prostředky (spotřeba, úspory, investice)
	- uvede a porovná nejčastější způsoby krytí deficitu (úvěry, splátkový prodej, leasing)
	- vysvětlí význam úroku placeného a přijatého
	- uvede nejčastější druhy pojištění a navrhne, kdy je využít